

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ
КАФЕДРА БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри бізнес-аналітики
та цифрової економіки

_____ Наталія КАСЬЯНОВА
“ _____ ” _____ 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВР
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 051 «ЕКОНОМІКА»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА»

Тема: «Особливості розвитку ТНК в умовах глобалізації»

Виконавець: ПАСІЧНИЙ Віталій

Керівник: к.е.н., доцент КРАВЧУК Наталія

Консультанти з розділів:

Розділ 1: к.е.н., доцент КРАВЧУК Наталія

Розділ 2: к.е.н., доцент КРАВЧУК Наталія

Нормоконтролер із ЄСКД (ЄСПД):
ст. викладач Юлія ДИЯК

КИЇВ 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет економіки та бізнес-адміністрування
Кафедра бізнес-аналітики та цифрової економіки
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Міжнародна економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри бізнес-аналітики
та цифрової економіки
_____ Наталія КАСЬЯНОВА
“ _____ ” _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студента: ПАСІЧНОГО Віталія

Тема роботи: «Особливості розвитку ТНК в умовах глобалізації»
затверджена наказом ректора No 506/ст від 13.04.2023 р.

1. Термін здачі студентом закінченої роботи на кафедру: 16.06.2023 р.
2. Вихідні дані до роботи: звіти, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, наукові та методичні праці вітчизняних та зарубіжних вчених, електронні інформаційні джерела.
3. Зміст дослідження: Проведення оцінювання тенденцій розвитку транснаціонального бізнесу в умовах глобалізації. Аналіз фінансово-економічної діяльності транснаціональної корпорації «McDonalds». Вплив діяльності ТНК на економіку України та перспективи розвитку ТНК у майбутньому.
4. Перелік обов'язкових демонстраційних матеріалів: 27 слайдів.

5. Календарний план-графік

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Позначки керівника про виконання завдань
1.	Отримання завдання на кваліфікаційну роботу	24.02.2023	<i>виконано</i>
2.	Огляд літератури за темою	28.02.2023	<i>виконано</i>
3.	ТНК – поняття, сутність та класифікація	05.03.2023	<i>виконано</i>
4.	Роль транснаціональних корпорацій у діяльності світового ринку	20.03.2023	<i>виконано</i>
5.	Механізм функціонування ТНК у сфері світової економіки	01.04.2023	<i>виконано</i>
6.	Сучасні тенденції розвитку процесів транснаціоналізації та вплив на прямі іноземні інвестиції	20.04.2023	<i>виконано</i>
7.	Стан іноземних ТНК, які діють на території України	30.04.2023	<i>виконано</i>
8.	Сучасні тенденції діяльності ТНК «Mcdonalds» у світі та в Україні	10.05.2023	<i>виконано</i>
9.	Перспективи розвитку ТНК в Україні	15.05.2023	
10.	Аналіз отриманих результатів	20.05.2023	<i>виконано</i>
11.	Розробка слайдів та написання доповіді	30.05.2023	<i>виконано</i>
12.	Корегування роботи за результатами попереднього захисту	13.06.2023	<i>виконано</i>
13.	Остаточне оформлення кваліфікаційної роботи та слайдів	14.06.2023	<i>виконано</i>
14.	Підписання відгуку та рецензії	16.04.2023	<i>виконано</i>
15.	Захист кваліфікаційної роботи у ДЕК	20.06.2023	<i>виконано</i>

6. Дата видачі завдання: 13.04.2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Наталія КРАВЧУК

Завдання прийняв до виконання _____ Віталій ПАСІЧНИЙ

РЕФЕРАТ

Пасічний Віталій. Особливості розвитку ТНК в умовах глобалізації. – Кваліфікаційна робота зі спеціальності 051 «Економіка», ОПП «Міжнародна економіка». Національний авіаційний університет Міністерства освіти і науки України, м. Київ, 2023.

Кваліфікаційна робота містить 87 сторінок, 9 таблиць, 14 рисунків, список використаних джерел з 51 найменування.

Об'єктом дослідження є сучасні тенденції розвитку транснаціональних корпорацій у сучасних міжнародних економічних відносинах.

Предметом дослідження є транснаціональні корпорації як один із основних елементів сучасних міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації. Мета дослідження є транснаціональні корпорації як один із основних елементів сучасних міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації. Інформаційну базу дослідження склали праці вітчизняних та зарубіжних авторів, присвячені проблематиці визначення та функціонування ТНК, матеріали міжнародних організацій, економічних журналів та збірників.

***Ключові слова:** транснаціональні корпорації, світова економіка, глобалізація, механізм функціонування, розвиток, вплив, конкурентне середовище.*

Зміст

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1	9
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ	9
1.1 ТНК – поняття, сутність та класифікація	9
1.2 Роль транснаціональних корпорацій у діяльності світового ринку	20
1.3 Механізм функціонування ТНК у сфері світової економіки	30
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2	39
АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА СВІТОВИЙ РИНОК	39
2.1 Сучасні тенденції розвитку процесів транснаціоналізації та вплив на прямі іноземні інвестиції	39
2.2 Стан іноземних ТНК, які діють на території України	48
2.3 Сучасні тенденції діяльності ТНК «McDonalds» у світі та в Україні	57
2.4 Перспективи розвитку ТНК в Україні	70
Висновки до розділу 2	75
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	81

ВСТУП

Стрімкому розвитку процесів глобалізації в системі міжнародного виробництва сприяють транснаціональні корпорації. Вони відіграють велику роль в інтернаціоналізації виробничих процесів, розширенні та поглибленні зв'язків між підприємствами різних країн, перерозподілі світових ресурсів.

Для сучасного розвитку світової економіки – етапу глобалізації – ТНК є провідними торговими підприємствами, поширювачами сучасних технологій, інвесторами, стимуляторами міжнародної трудової міграції. Завдяки ТНК економічна діяльність різних країн світу стала взаємозалежною. ТНК є важливою частиною національної економіки та головними суб'єктами світової економіки. Їх роль з кожним роком посилюється.

ТНК – важливий фактор світового господарства та основний суб'єкт глобалізації економіки. Масштабна діяльність ТНК розширила міжнародні економічні відносини. Вони забезпечують міцність економічного та політичного контролю над багатьма сферами національного господарства: фінансової, виробничою, технологічною, збутовою, інноваційною та ін.

В умовах глобалізації ТНК є основними суб'єктами зовнішньо-економічних зв'язків та сприяють росту інтеграції світової економіки. Ці суб'єкти господарювання є основними експортерами товарів, капіталу, послуг. Вони володіють великою кількістю ліцензій, патентів, ноу-хау, створюють робочі місця в розвинутих країнах і тих, що розвиваються.

ТНК створюють та використовують інноваційні технології, а також продають їх іншим.

На інвестиції ТНК вплинула криза викликана епідемією COVID-19 та війною в Україні. Тому сьогодні розвиток ТНК та їх діяльність є актуальною темою.

Дослідження, що передбачають встановлення ролі ТНК у міжнародних економічних відносинах, є достатньо популярними, проте серед них доцільно виділити наступних вчених: Г. Алішов, Е.М. Лимонова, С. Пашин, В. Грушко, К.

Семенчук, Г. Виговський, А. Миронов, Ю.А. Щербанин, П.В. Мекшун, І.В. Скавронська, Є.М. Терехов, В.М. Плахтій, В. Загарій, О. Охріменко, І. Трифонова, Л. Шабаліна, А. Ставицька, О.В. Носова, В. Фішук, І.І. Павленко. Дослідження міжнародної діяльності ТНК залишається актуальною і важливою в умовах сучасних докорінних змін в національній та світовій економіці, та особливо в кризових умовах функціонування економіки України.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження теоретичних засад і формування практичних рекомендацій щодо діяльності транснаціональних корпорацій та їх ролі у сучасних міжнародних економічних відносинах. У процесі дослідження поставлено виконання ряду завдань:

- дослідити становлення, сутність та структуру ТНК в міжнародній економіці;
- визначити основні функції та роль розвитку ТНК у сучасних міжнародних економічних відносинах;
- проаналізувати тенденції розвитку ТНК на світовому ринку;
- виявити вплив інвестиційної діяльності ТНК на економіки країн;
- охарактеризувати особливості функціонування ТНК в Україні;
- сформулювати перспективи залучення ТНК задля відновлення економіки України.

Об'єктом дослідження є сучасні тенденції розвитку транснаціональних корпорацій у сучасних міжнародних економічних відносинах.

Предметом дослідження є транснаціональні корпорації як один із основних елементів сучасних міжнародних економічних відносин в умовах глобалізації.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані відповідні загальнонаукові та емпіричні методи, серед яких систематизація та узагальнення, порівняльний метод, кількісного аналізу, графічний та табличний методи, індукції та дедукції, наукового абстрагування.

Інформаційна основа дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних дослідників з проблем обґрунтування впливу транснаціональних корпорацій на економіку країн світу в умовах сучасних глобальних трансформацій, публікації міжнародних економічних організацій, асоціацій, офіційні сайти інтернету.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ.

1.1 ТНК – поняття, сутність та класифікація

Міжнародні корпорації від появи до сьогоднішнього дня постійно розвиваються. В епоху глобалізації світової економіки транснаціональні корпорації (ТНК) відіграють дуже важливу роль. Це основний механізм міжнародних економічних відносин, основа національної економіки і головний суб'єкт світової економіки. Роль ТНК з кожним роком зростає, вони стали рушійною силою розвитку світового господарства [25,26,27,30,31,36].

Зараз за даними ООН нараховують приблизно 35 000 ТНК, які контролюють близько 170 тисяч іноземних філіалів. Міжнародні корпорації зосереджують від 1/4 до 1/3 ВВП капіталістичного світу; до 2/3 експорту і 9/10 прямих іноземних інвестицій індустриальних держав [22].

Слово транснаціональний означає, що корпорації пов'язані з капіталом конкретної нації. ТНК – міжнародні за сферою операцій, але національні за капіталом і контролем. Не зважаючи на величезну роль ТНК у світовій економіці, науковці не знайшли єдиної відповіді на дану форму господарювання.

Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) дає офіційне визначення транснаціональна компанія – це підприємство, яке об'єднує юридичних осіб різних організаційно-правових форм і видів діяльності в двох чи більше країнах і провадить єдину політику та загальну стратегію завдяки одному або декільком центрам прийняття рішень.

Ознаки транснаціональної компанії виділили експерти ООН:

- річний обсяг компанії повинен перевищувати 100 млн. доларів США;
- наявність філій не менше ніж у 6 країнах;
- високий відсоток продажу товарів за межами країни базування [49].

Конвенція «Про транснаціональні корпорації» поняття ТНК визначає як юридичну особу, яка у своєму підпорядкуванні має відокремлене майно на територіях двох і більше держав; утворено юридичними особами двох і більше держав-учасниць; зареєстровано як корпорацію відповідно до Конвенції. У цій Конвенції визначення «транснаціональна компанія» включає різні транснаціональні структури: фінансово-промислові групи, консерни, компанії, спільні підприємства, холдинги, акціонерні товариства з іноземною участю [24].

Майкл Спісто, науковий співробітник Центру стратегічних економічних досліджень, визначає корпорацію, як найефективнішу структуру для накопичення капіталу, яка демонструє ефективну систему управління, що дозволяє відділити власність від управління [23].

Можна сказати, що найбільш повне визначення поняття «транснаціональна корпорація» дає Конвенція. Але в економічній літературі всі великі компанії, які мають величезні потужності, здійснюють прямі капіталовкладення і значні стратегічні інтереси за кордоном, називають ТНК.

Однак, доктор економічних наук, український економіст В. Рокоча дає таке визначення: ТНК – міжнародні фірми, які мають підрозділи у двох або більше країнах, управління якими здійснюється з одного або декількох центрів. В основі управління лежить механізм прийняття рішень, він дає змогу здійснювати узгоджену політику і загальну стратегію, розподіляючи ресурси, технології та відповідальність для отримання прибутку. Вони є лідерами у виробництві та реалізації певного товару. Транснаціональні корпорації переносять за кордон не товар, а сам процес вкладення капіталу, поєднуючи його із закордонною робочою силою в межах виробництва [46].

Існуючі визначення сутності ТНК систематизуємо в таблиця 1.1:

Таблиця 1.1

Визначення сутності транснаціональних корпорацій

Джерело/Автор	Визначення
Конференція ООН із торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) [13]	Підприємство, що об'єднує юридичних осіб будь-яких організаційно-правових форм і видів діяльності в двох чи більше країнах і провадить єдину політику та загальну стратегію завдяки одному або декільком центрам прийняття рішень
Конвенція «Про транснаціональні корпорації» [29]	Транснаціональне утворення будь-якої організаційно-правової форми, що складається з юридичних осіб двох і більше країн
Організація економічного співробітництва і розвитку [21]	Включають компанії приватної, державної або змішаної форм власності, що знаходяться в різних країнах. При цьому одна або більше з цих компаній може здійснювати значний вплив на діяльність інших, особливо в сфері обміну знаннями і ресурсами
Терехов Є.М. [31]	Підприємство, яке походить з однієї країни та вкладає ресурси в розширення своєї діяльності на міжнародному ринку шляхом заснування дочірніх компаній, відкриття філій в інших країнах із метою отримання найвигідніших умов господарської діяльності, що, своєю чергою, призводить до максимізації прибутку компанії та підвищення економічного впливу компанії на національні економічні системи світу
Мекшун П.В. [48]	Міжнародна економічна структура, що має господарські одиниці у двох або більше країнах незалежно від юридичної форми і сфери діяльності, проводить узгоджену політику, втілює у життя загальну стратегію через один або декілька управлінських центрів із метою одержання максимального прибутку
Загарій В. К. [10]	Складний продукт світових економічних відносин, який, на відміну від звичайної корпорації, переносить за кордон не товар, а сам процес вкладання капіталу, поєднуючи його із закордонною робочою силою в межах міжнародного виробництва
Охріменко О. О. [20]	Фірми, материнські компанії яких розташовані в одній країні, а філії та дочірні підприємства в інших, з метою оптимізації всіх необхідних ресурсів для збільшення загального прибутку та підвищення впливу на економіки країн світу

Джерело: складено автором за даними: [10,13,20,21,29,32,48]

Усі визначення, які вище наведені, доповнюють одне одного. Але чітких нормативів щодо критеріїв ТНК не розроблено. Поняття ТНК постійно досліджують міжнародні організації та наукові школи.

Наша думка щодо ТНК, то це об'єднана структура, що проводить єдину політику через один або більше центрів для прийняття рішень на підпорядковані підприємства будь-яких організаційно-правових форм на основі науково-технічної, комерційної та виробничої кооперації, щоб отримати найвигідніші умови господарської діяльності, а це приведе до пошуку шляхів одержання

найбільшого економічного прибутку компанії та підвищення економічного впливу компанії на національні економічні системи світу. З цього визначення можна зробити висновок, що ТНК не обов'язково повинні бути великих розмірів, обов'язковим є гнучкість структури управління, а це актуально в сучасних умовах.

В епоху інформаційних технологій ТНК є лідером міжнародного бізнесу. Впроваджуються нові методи у покращення якості продукції для виходу на нові ринки та отримання прибутків. ТНК – це компанії, які несуть витрати, але вони вміють розширювати напрямки діяльності фірм для зміцнення позицій на національному та світовому ринках.

Розглянемо на рис 1.1 модель ТНК:

Рис 1.1 Модель транснаціональної корпорації

Джерело: систематизовано автором

- Материнська (батьківська, холдинг компанія) – контролює активи інших фірм у закордонних країнах.

- Зарубіжні філії. Вислів «зарубіжні філії» обіймає кілька юридичних форм організації бізнесу [8].
- Дочірні компанії – підприємство, яке входить до ТНК та володіє більше ніж 50% голосуючих акцій.
- Внучаті компанії – філії дочірних.
- Правнучаті компанії – філії внучатих.
- Асоційовані компанії – в найменшій мірі підконтрольні материнській компанії. Головна компанія володіє не менше 10% та не більше 50% акцій.

Материнська компанія розташована в країні походження ТНК і здійснює авторитетний контроль над дочірними та внучатими компаніями в інших країнах. Філії виробляють товари, надають послуги, організують торгівельну діяльність та інновації.

На етапі глобалізації ТНК повинні бути гнучкими, ефективними та приносити прибуток від виробництва. Вони забезпечують науково-технічний прогрес (НТП) і перетворюють світову економіку в міжнародне виробництво.

Основними критеріями ТНК є:

- Розміщення підприємств у багатьох країнах.
- Освоєння передових галузей виробництва і їх швидкий розвиток за наявності великих капіталовкладень і кваліфікованих працівників.
- Гнучкість в управлінні персоналом.

До ТНК належать не тільки компанії з виробництва, а й інвестиційні компанії, аудиторські, телекомунікаційні, страхові, транснаціональні Банки. Також слід звернути увагу на розвиток міжнародного бізнесу ТНК та його особливості на сучасному етапі:

- Розширення суб'єктів та об'єктів міжнародних інвестицій.
- Транснаціоналізація Банків.
- Збільшення важливості послуг.
- Глобальна роль нафтових компаній.

- Активність фармацевтичних компаній в зв'язку з COVID-19 та масовістю захворювань [2].

Суть ТНК можна охарактеризувати наступними ознаками: продукція та послуги фірми реалізовується більше ніж у 2 країнах світу; її власники – резиденти різних країн; це економічно єдина система; окремі юридичні підприємства; материнська компанія здійснює контроль над зарубіжними філіями.

Головні риси ТНК:

- Дієвий учасник розвитку світового ринку;
- Має незалежність у прийнятті рішень;
- Висока активність у торгівлі між власними філіями;
- Внутрішня взаємодія між компаніями у використанні новітніх технологій;
- Незалежність руху капіталу від процесів, які виникають у національних межах;
- Професійність менеджерів у керівництві компаніями;
- Основна мета корпорації – отримання найбільшого прибутку;
- Кваліфікований підхід до клієнтів та конкурентів [37].

Є два аспекти діяльності транснаціональних корпорацій: територіальний та інтернаціональний. Метою територіального аспекту є отримання доступу до дешевої робочої сили та природних ресурсів; зменшення витрат на транспортування товарів та уникнути митні та інші бар'єри. Інтернаціональний аспект має міжнародний і наддержавний характер. Має на меті використання масштабу для більш економічно ефективного виготовлення товарів ніж невелика кількість незалежних корпорацій. А також може контролювати звітність для скорочення податків та забезпечити контроль запатентованою технологією, яка надається лише дочірним компаніям, що перебувають у повній власті корпорації[9].

Перед іншими великими компаніями ТНК мають ряд переваг. Зарубіжні філії надають доступ до закордонних ринків, підвищення прибутків, зниження витрат виробництва. Це забезпечує фінансову стабільність. Корпорації мають велику кількість працівників та природних ресурсів, а також використовують науковий і технічний потенціал різних країн; отримують вигоду від різниці економічного стану країн.

Завдяки діяльності філій та дочірних компаній у різних країнах ТНК мають можливість:

- Концентрувати свої виробництва у країнах, де дешева сировина та низька заробітна плата;
- Прагнуть отримувати дохід у країнах з низьким рівнем оподаткування;
- Підлаштувати програми виробництва та збуту до умов національних ринків;
- Комбінувати баланси зарубіжних філій так, щоб вони відповідали інтересам головної компанії;
- Концентрувати фінансові й інші ресурси для зміцнення лідируючих позицій в країнах базування;
- Налагодити оптову та роздрібну торгівлю в усіх країнах світу для заощадження витрат на збут товарів;
- Диверсифіковане виробництво товарів та послуг ТНК під власною маркою є більш вигідним ніж диверсифіковане виробництво національної компанії нового товару;
- Координація досліджень та винаходів має бути централізована та в майбутньому використовуватись як філіями в різних країнах, так і різними видами бізнесу підрозділів ТНК;
- Поширювати основні технології та таємниці виробництва. Завдяки цьому корпорація економить фінансові ресурси та отримує кращі результати ніж компанії, які самостійно досліджують окремі види бізнесу [11].

Слід зупинитися на етапах розвитку ТНК. Розвиток транснаціональних корпорацій розпочався у 1600 р. зі створення англійської компанії «East India Company». Але стрімко вони почали розвиватися наприкінці XIX ст. у зв'язку з тим, що у світі переважало місцеве виробництво. З кінця XIX століття дослідники виділяють п'ять етапів розвитку ТНК, які умовно поділяють на п'ять поколінь, які наведені в таблиці 1.2:

Таблиця 1.2

Етапи розвитку ТНК

Назва покоління	Період	Характеристики
Перше покоління ТНК	З кінця XIX ст. до початку Першої світової війни 1914–1918 рр.	Займалося в основному розробкою та видобутком сировинних ресурсів в колоніальних країнах Азії, Африки, Латинської Америки, а також їх переробкою в країнах – власниках колоній. За формою ці ТНК представляли собою картелі і синдикати.
Друге покоління ТНК	1918–1939 рр.	Займалося найбільш прибутковим виробництвом озброєнь і військової техніки для задоволення військових потреб провідних країн Європи, Америки та Японії.
Третє покоління ТНК	Після закінчення Другої світової війни (1945 р.) і особливо після розпаду всіх імперій і їх колоніальної системи (1950–1960 рр.)	Були генераторами і поширювачами науково-технічних досягнень в галузі новітніх галузей науки та промисловості (атомна енергія, електроніка, космос, приладобудування та ін.).
Четверте покоління ТНК	1970–1980 рр.	Концентрація капіталу і виробництво у ТНК, найбільш успішно розвиваючого великого міжнародного бізнесу.
П'яте покоління ТНК	Початок XXI ст.	Для ТНК нового покоління властива опора на сучасну науку і інноваційний бізнес, що робить їх головними генераторами наукових ідей і концепцій.

Джерело [33].

Проаналізувавши етапи розвитку, бачимо, що на кожному етапі причини становлення та еволюції транснаціональних корпорацій дуже різні, але всі вони певною мірою пов'язані. Причиною швидкого розвитку ТНК є висока ефективність їх діяльності порівняно з іншими компаніями.

ТНК можуть мати різну форму та структуру. За типом інтеграції виділяють: горизонтально інтегровані корпорації, вертикально інтегровані та диверсифіковані.

Горизонтально інтегровані корпорації виробляють великий обсяг однакової або подібної продукції (Fast Food, Coca Cola, Mercedes-Benz).

Вертикально інтегрована – це корпорація, де об'єднуються філії з суміжною продукцією (Adidas, Toyota).

Диверсифіковані ТНК об'єднують національні підприємства з різним типом продукції (об'єднуються підприємства з вертикальною й горизонтальною інтеграцією) (Nestle, Samsung G - group).

Фактично, за типом ієрархії транснаціональні корпорації виділені ієрархічні та мережеві.

Ієрархічні транснаціональні корпорації мають типову пірамідальну структуру, яка базується на вертикальній ієрархії влади та контролю. У таких корпораціях керівництво централізовано, а діяльність дочірніх компаній скоординована з центральним офісом, що забезпечує високий рівень контролю та координації.

Мережеві (або не ієрархічні) транснаціональні корпорації мають більш гнучку та децентралізовану структуру, яка базується на горизонтальній кооперації та співпраці. В таких корпораціях дочірні компанії можуть мати більшу автономію та відповідальність за свої дії, що забезпечують більш швидкий та швидкий реагування на зміни на ринку та ефективність діяльності.

За ступенем підпорядкування підрозділів транснаціональних корпорацій організаційному центру розрізняють жорсткі та м'які форми підпорядкування.

Жорстка форма підпорядкування високого рівня контролю та централізації прийняття рішень зі штаб-квартири. У таких моделях підрозділи мають обмежені повноваження та не можуть приймати незалежні рішення. Така форма підпорядкування відповідає стандартам та процедурам, що встановлені на рівнях організаційного центру, але може призвести до недооцінки місцевих особливостей та потреб споживачів у різних країнах.

М'яка форма підпорядкування, навпаки, дає підрозділам більшу автономію та можливість приймати незалежні рішення. Організаційний центр надає підрозділам деяку свободу дій, проте встановлює загальні напрямки та цілі. Така форма підпорядкування сприяє адаптації до місцевих особливостей та потреб споживачів, проте може призвести до розбіжностей у стандартах та процедурах між різними підрозділами.

Організаційна структура ТНК дозволяє успішно проводити стратегію глобальних операцій, бути носієм передових технологій, займати лідируючі позиції у багатьох галузях виробництва, сфері послуг.

В сучасних умовах розрізняють такі типи глобальних організаційних структур ТНК:

Таблиця 1.3

Типи транснаціональних корпорацій в теперішніх умовах

№	Тип	Характеристика
1	2	3
1	Глобальна товарна структура визначає відповідальність національних підрозділів транснаціональних корпорацій за окремі товарні групи в усьому світі.	Ця організаційна модель заснована на концепції «центрів прибутку» і припускає, що кожна продуктова лінія має завчасно визначену віддачу від інвестицій. Його ефективність оцінюється на підставі прибутку.

2	Глобальна регіональна структура визначає, що відповідальність за ведення операцій довіряється регіональним менеджерам	Основною відмінністю даної моделі від глобальної товарної структури це залежність усіх товарних виробничих ліній одного відділу в межах кожного регіону.
3	Глобальна функціональна структура позиціонує керівництво компанії для виконання основних функцій, таких як виробництво, фінанси, маркетинг	У цій моделі кожна функція відповідає за внутрішнє та міжнародне виробництво.
4	Гібридна структура складається в собі елементи різних підходів до організації структури компанії	Якщо транснаціональна компанія проводить декілька видів діяльності, вона стикається з надзвичайно ринковими умовами та конкурентним середовищем. В Європі, наприклад, вважали вигідним впровадження глобальної регіональної структури. Що займається бізнесом за межами Європи, то він може бути Глобальна товарна модель організації.
5	Матрична структура по складу в собі два підходи: за площею і за товарною структурою або Функція та структура продукту	Регіонально-товарна матрична модель передбачає вибір трьох типів менеджерів — регіональних, товарних і матричних. Модель функціональної товарної матриці зосереджується саме на видах діяльності (функціях) і деяких товарах виробництва.

Джерело: побудовано автором на основі [40].

Сьогодні корпорації є ведучим механізмом глобалізації економіки. Вони відіграють важливу роль в цьому процесі:

- Організують, планують та контролюють діяльність їх відділень та філій в різних країнах;
- Переваги інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для підвищення ефективності різних видів діяльності;
- Виконують найбільшу кількість міжнародних транзакцій;
- Основа розвитку ТНК – інноваційні технології [7,8].

Насправді, це дає привід вважати, що ТНК – самостійна, відокремлена підсистема і найважливіший двигун процесів глобалізації та трансформації світової економіки. Сучасні корпорації спираються на досягнення науки та техніки, інноваційний бізнес. Це економічно інтегроване утворення, яке має централізоване управління та тактику розвитку для всіх своїх суб'єктів; об'єднує вигідні ресурси для власного прибутку. Вони є осередками наукового прогресу та інвестицій.

Таким чином, ми можемо виділити наступні напрямки розвитку транснаціональних корпорацій:

- Збільшення централізації та концентрації капіталу;
- Пришвидшуються процеси злиття та поглинання зарубіжних та національних корпорацій;
- Корпорації є ядром постіндустріальної економіки;
- Нарощування впливу ТНК на інтеграційні процеси в умовах глобалізації;
- Важлива роль в системі міжнародних економічних відносин;
- Інноваційно-інвестиційний характер ТНК;
- Децентралізація управління регіональними представництвами.

1.2 Роль транснаціональних корпорацій у діяльності світового ринку

В епоху глобалізації ТНК відіграють провідну роль в укріпленні світових ринків. На основі глобальних стратегій вони пов'язують національні та регіональні ринки.

У ХХІ столітті налічується понад 85 тисяч ТНК і 850 тисяч їх філій. Половина світового промислового виробництва із зовнішньої торгівлі зосереджена в транснаціональних корпораціях. Фактори, які змушують ТНК розширювати діяльність та шукати нові ринки для інвестування наступні:

- Конкурентна боротьба;
- Пошук дешевої робочої сили та ресурсів;
- Пошук факторів виробництва.

Корпорації заклали основу взаємозалежної економічної діяльності різних країн світу. Вони стали важливим елементом розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносин.

Транснаціональні корпорації визначають динаміки та структуру світового ринку, рівень конкурентноспроможності на ньому, а також міжнародний рух капіталу та передачу технологій. Без корпорацій сьогодні не відбувається жодного процесу в світовій економіці.

Найбільші ТНК диктують свої умови не тільки своїм конкурентам, а й державам, тому що мають фінансову могутність та політичне лобіювання. Із ста найбільших економік у світі 52 належать ТНК. Вони перевершують розвиваючі країни світу за такими економічними показниками: товарообіг, дохід, кількість співробітників. Сучасні напрями міжнародної діяльності ТНК пов'язані з чотирма головними ринками:

- Ринок реальних активів;
- Ринок робочої сили;
- Ринок фінансових активів;
- Ринок кінцевої продукції.

В більшості випадків компанії в материнських структурах утримують найголовніші виробничі потужності з виготовлення інноваційної продукції.

Посилена діяльність ТНК відображає загострення міжнародної конкуренції. На сьогодні значення ТНК є настільки велике, що у майбутньому матиме значний вплив на розвиток промислових країн в усьому світі. І тому метою зовнішньої політики держав є перетворення вітчизняних корпорацій у транснаціональні, щоб посилити свій вплив на міжнародному рівні [3].

ТНК, щоб підвищити результативність своїх структур, запроваджують різноманітні заходи. Міжнародні виробничі фірми за останні 10 років скоротили кількість працівників, особливо працівників середнього менеджменту, які не приносять справжньої цінності. Скорочуючи персонал, значну увагу приділяють професійній підготовці, вдосконаленню системи управління. За останні роки ТНК практикують створення кількох центрів управління. Японські компанії Matsushita і Toshiba має три регіональні штаб-квартири. Вони дотримуються корпоративної централізації, але керуючи дочірними компаніями ураховують специфіку місцевих ринків та споживачів [5].

Використання реклами – це один із варіантів покращення діяльності корпорацій. Велика увага приділяється підлаштуванню реклами під місцеві умови.

Значну увагу ТНК приділяє на спеціалізацію країни на виробництво продукції високої якості. Наприклад: Японія – якісна електроніка, США – комп'ютери та якісні фільми, Німеччина – автомобілебудування. Вихід на нові ринки є пріоритетним сьогодні. Всі найбільші ТНК світу намагаються потрапити на ринки Китаю, використовуючи корінних жителів західної частини, тому що вони допомагають співпраці з місцевими підприємствами.

Для успішного функціонування на ринку, корпорації вживають такі заходи: скорочення бюрократичного апарату; удосконалення системи управління та реклами; опановують старі ринки та проникають на нові. Вони маніпулюють у світовому економічному просторі. Міжнародне зосередження виробництва та капіталу за кордоном підвищує їх роль у міжнародних економічних і політичних відносинах. Корпорації посідають панівне становище

у міжнародній торгівлі, зовнішні та внутрішні ринки різних країн стали для них частинами світового ринку.

ТНК можна характеризувати як організацію, яка надає послуги не менше ніж у двох країнах світу; задіяно 25% іноземних працівників; річний обсяг не менше одного мільярда доларів США.; 25% капіталовкладень за кордоном; 20% реалізації товарів за межами материнської компанії; проводить єдину стратегію управління розвитку національних підприємств, які входять в організаційну структуру ТНК [11, с. 76].

В зв'язку з розширеннями діяльності ТНК; зміною структури; ускладненням економічних зв'язків; перевагами у якості споживчого попиту вони мають великий вплив на розвиток світових ринків.

Швидкість зростання ТНК дуже помітна, якщо у ХХ столітті їх було кілька тисяч, а обіг становив менше трильйона доларів, то сьогодні налічуємо близько ста тисяч компаній, а їх прибуток 30 трильйонів доларів на рік. На ТНК припадає 50% світового виробництва та ВВП, а також 2/3 світової торгівлі. Компанії експортують третину світової продукції, а імпортують 15%. Щоб вийти на новий ринок, ТНК можуть:

- Поглинути місцеву компанію;
- Відкрити філію;
- Заснувати дочірню компанію;
- Відкрити спільне підприємство з фірмою, яка вже є на ринку.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) є важливим інструментом для корпорацій, щоб контролювати інші підприємства, маючи активи компаній. У країнах з розвинутою економікою розташована сотня найуспішніших ТНК, а країни, що розвиваються прагнуть збільшити темпи зростання економіки за рахунок іноземних коштів.

В останній світовій інвестиційній доповіді ЮНКТАД зазначається, що прибуток п'яти тисяч найбільш успішних компаній знизився на 40% за 2020 рік, відповідно й потік ПІІ знизився у 2 рази. Цьому сприяла пандемія коронавірусу в 2019 році. До 2019 року ПІІ зростали на 3-5% щороку, тому надія на зростання

ПШ є. США, Японія, Сінгапур є найбільшими інвесторами. У доповіді відмічається, що збільшується кількість технологічних ТНК, які торгують в інтернеті [12].

ТНК працюють у таких сферах господарства:

- Інформаційні технології (Microsoft Corporation, Apple Inc.);
- Машинобудування (BMW, Mercedes - Benz)
- Фармацевтика (Pfizer, Johnson& Johnson)
- Енергетика (Royal Dutch Shell)
- Харчова промисловість (PepsiCo, McDonald's)
- Металургія (HBIS, Nippon Steel)

Найбільше ТНК контролюють ринки зернових культур, тютюнових, кавових, чайних, бананових і ринку видобутку копалин.

Американські брендові компанії: The Coca-Cola Company, PepsiCo, Pampers, Philip Morris та інші продають набагато більше продукції за межами США.

На сьогоднішній день найбільш глобальними компаніями, за даними журналу Forbes за 2020 рік, в першу десятку входять представники Китаю та США і нафтова компанія з Саудівської Аравії Saudi Aramco. Зміцнили свої позиції корпорації, які задіяні в інтернет-торгівлі, а саме: Amazon Alibaba, Walmart Inc. Високі позиції займають китайські державні банки [41].

У 2019 році 500 найбільших компаній заробили 33,3 трлн. доларів, їх чистий дохід становив 2,1 трлн доларів. Більшу частину прибутків компанії отримали на ринках країн, що розвиваються. По всьому світу в компанії працює майже 700 мільйонів чоловік.

У 2020 році за рейтингами виручки першість отримала американська компанія Walmart Inc. 524 млрд. доларів. Три китайські компанії, які працюють в енергетичній сфері отримали виторг 400 млрд. доларів. Компанія Royal Dutch Shell – виручка 352 млрд. доларів. Виручку у 330 млрд. доларів має Saudi Aramco[15].

За даними статистичної компанії Statista, топ-5 транснаціональних корпорацій за капіталізацією у 2020 році виглядає так:

1. Apple - \$2,1 трильйонів
2. Microsoft - \$1,64 трильйонів
3. Amazon - \$1,56 трильйонів
4. Алфавіт (Google) - \$1.04 трильйонів
5. Facebook - \$763 млрд.

Загалом, ТНК займають провідні позиції в списку найбільших компаній світу з капіталізації, що призводить до їхньої значущості у світовій економіці.

Переваги ТНК над іншими компаніями полягають в тому, що вони можуть здолати торгові обмеження. Так Південна Корея та Тайвань ввели ембарго на японські автомобілі, щоб допомогти вітчизняним автовиробникам із політичних міркувань. Однак, Honda USA, американський сегмент японської компанії, торгує з Кореєю та Тайванем [15].

Також перевага ТНК перед іншими компаніями залежить від багатьох факторів, але основні переваги, які дають їм можливість займати лідерські позиції на світовому ринку, включають:

- Глобальний охоплюючий ринок: ТНК мають можливість працювати на різних ринках, що надає їм доступ до бази клієнтів і додає їх загального обсягу продажів.
- Економічні масштаби: ТНК можуть використовувати економічні масштаби у своїй діяльності, що означає, що вони можуть виробляти більше товарів і послуг за менші витрати.
- Доступ до ресурсів: ТНК може мати доступ до різних ресурсів, включаючи технології, людські ресурси, фінансові ресурси та інфраструктуру.
- Гнучкість: ТНК можуть бути дуже гнучкими у вашій діяльності і можуть швидко регулювати зміни в ринкових умовах і відповідно змінювати ваші бізнес-стратегії.

- Інновації: ТНК мають фактично більші можливості для інвестування в науково-дослідну роботу та розвиток нових технологій, що дозволяє їм зберегти свої конкурентні переваги.

- Глобальний бренд: ТНК може розвинути свій бренд на міжнародному рівні, що дозволить їм отримати впізнаваність у глобальному масштабі та вплинути на свою репутацію в різних країнах.

- Політичний вплив: ТНК може мати значний політичний вплив у різних країнах.

Транснаціональний капітал перебуває поза юрисдикцією національних держав, він шукає дохідні ринки, які є спекулятивними. ТНК здійснюють третину світової торгівлі. Вони експортують капітал не тільки з розвинених країн, а й з країн, що розвиваються з метою розширення сфер своєї діяльності, використання науково-технічних досягнень та трудових ресурсів.

Сьогодні під контролем ТНК перебуває майже половина світового виробництва, 63% зовнішньої торгівлі; приблизно 4/5 патентів і ліцензій на новітні технології; 90% світового ринку пшениці, кави, кукурудзи, тютюну, залізної руди, лісоматеріалів; 85% - міді та бокситів; 80% - чаю та олова; 75% - бананів, сирої нафти, натурального каучуку. Близько 50% експортних операцій у Сполучених Штатах Америки проводяться іноземними та американськими ТНК. Частина експортних операцій у Великій Британії 80%, а у Сінгапурі – 90%. У середині ТНК здійснюється більша частина платежів, які пов'язані з трансфертом нових технологій: у Великій Британії – 90%, у США їх частка становить 80%.

За даними журналу "The Economist" під контролем п'яти найбільших ТНК майже 50% світового виробництва товарів тривалого користування, а також автомобілів, літаків, електронного устаткування та іншої продукції. Велике значення має галузь інформаційних технологій, де 2-3 компанії контролюють майже всю міжнародну мережу телекомунікацій.

В галузі електроніки та хімії ТНК реалізують 80% продукції; у галузі машинобудування – 76%; в фармацевтичній галузі – 95%. Річний об'єм продажу

– сотні мільярдів доларів США мають великі ТНК. 18 млрд. доларів – це обсяг збуту за рік 500 ТНК, а середньомісячний розмір продажу – кілька сотень мільйонів доларів. Великі ТНК диктують свої умови багатьом країнам, так як їхня економічна могутність однакова із ВВП середніх держав.

Транснаціональні корпорації діють в різних секторах економіки. За даними консалтингової компанії Fortune Global 500, найбільші ТНК у світі за 2021 рік представлені наступним чином за секторами у таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

Частка найбільших ТНК за секторами економіки

№	Назва сектору	Кількість компаній	Частка
1	Енергетика та нафтогазова промисловість	52 компанії	10,4%
2	Фінанси	49 компаній	9,8%
3	Автомобільна промисловість	33 компанії	6,6%
4	Технології	31 компанія	6,2%
5	Харчова промисловість	29 компаній	5,8%
6	Фармацевтика	19 компаній	3,8%
7	Роздрібна торгівля	18 компаній	3,6%
8	Телекомунікації	16 компаній	3,2%
9	Металургія	12 компаній	2,4%
10	Аерокосмічна промисловість	11 компаній	2,2%

Джерело: систематизовано автором

Загалом, ТНК займаються діяльністю в багатьох секторах економіки, але найбільше представлені у сферах енергетики, фінансів та автомобільної промисловості.

На сучасному етапі транснаціональні корпорації (ТНК) роблять ключову роль у забезпеченні інвестиційного розвитку світової економіки. Дані свідчать про те, що у 2020 році ТНК інвестувала понад 1,3 трильйонів доларів у розвиток глобальної економіки. Основні сфери інвестування ТНК включають нафту і газ, телекомунікації, фармацевтику, електроніку та автомобільну промисловість.

За даними консалтингової компанії UNCTAD, у 2020 році глобальний обсяг прямих іноземних інвестицій скоротився на 42% порівняно з попереднім роком, до рівня 859 мільярдів доларів. З тим самим джерелом, транснаціональні корпорації продовжують займати провідну позицію в інвестиційній діяльності, і їхні інвестиції складають понад 80% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій.

Щодо країни, то найбільш популярними напрямками інвестування є США, Китай, Велика Британія, Німеччина та Франція. Проте ТНК також активно інвестують в країни з розвиваючою економікою, як Індія, Бразилія, Мексика та країни Африки та Південно-Східної Азії.

За даними ЮНКТАД, у 2020 році найбільше прямих іноземних інвестицій (\$1365 млрд) було спрямовано на США, на другому місці Китай (\$149,3 млрд), на третьому – Гонконг (\$96,3 млрд), на четвертому – Сінгапур (\$58,9 млрд), на п'ятому – Нідерланди (\$58,5 млрд).

Однак, у зв'язку зі сферою діяльності та стратегії розподілу компаній, інвестиції можуть значно відрізнитися. Наприклад, телекомунікаційні компанії частіше інвестують у країни з розвиваючою економікою, де є кількість значно великих нових клієнтів, технологічні компанії інвестують у країни з високим рівнем науково-технічного потенціалу, а компанії з нафтогазової галузі – в країні з великими запасами нафти і газу.

За допомогою великих обсягів інвестицій ТНК сприяють створенню нових робочих місць, розвитку науки та технологій, інноваційним та екологічно чистим проектам, а також підтримці соціальної відповідальності бізнесу. Ці інвестиції можуть також допомогти знизити рівень бідності та покращити життєві умови в країнах з низьким рівнем розвитку.

Діяльність ТНК вигідна не тільки для країн базування, а й для країн реципієнтів. Є різноманітні причини експорту прямих іноземних інвестицій. Головні: розмістити капітал в тій галузі й країні, щоб отримати максимальних дохід; скоротити рівень оподаткування та ризику. Другорядні причини: технологічне лідерство; кваліфікована робоча сила; доступ до природних

ресурсів; економія від масштабу; подолання імпорتنих бар'єрів; скорочення транспортних витрат в зв'язку із створенням заводів в різних країнах. Щоб проникнути в зарубіжні ринки, корпорації створюють не лише заводи за кордоном, а й освоюють такі форми проникнення, як ліцензування, управлінські контакти, здача підприємств «під ключ», надання технічних і маркетингових послуг, франчайзинг.

Однак, інвестиційна діяльність ТНК може також мати певні негативні наслідки, такі як екологічні проблеми, руйнування природних ресурсів, зростання соціальної нерівності та інші.

Отже, транснаціональні корпорації (ТНК) значним чином впливають на світову економіку. ТНК мають велику капіталізацію та операції в різних країнах світу, що дозволяє їм використовувати різноманітні переваги, такі як доступ до нових ринків, зниження витрат на виробництво та розподіл ризиків. Основні ролі ТНК включають:

- Інвестор: ТНК вже мають значні фінансові ресурси та здатність інвестувати в нові проекти та технології, що сприяють зростанню економіки в країнах, де вони працюють.
- Роботодавець: ТНК створюють робочі місця та забезпечують зайнятість великому числу людей, що збільшує зростання економіки країни-господарства.
- Виробник: ТНК забезпечує виробництво та постачання товарів та послуг у різних країнах світу, що сприяє розвитку світової торгівлі.
- Інноватор: ТНК мають достатньо значні ресурси для науково-дослідницької роботи та розробки нових технологій, що сприяє зростанню продуктивності та конкурентоспроможності.
- Лобіст: ТНК може мати значний вплив на законодавчі процеси в країнах, де вони працюють, що дозволяє їм забезпечити більш сприятливі умови для своїх.
- Споживач: ТНК також виступають як споживачі товарів і послуг у різних країнах світу, що впливають на розвиток світового ринку.

ТНК мають значний вплив на споживчий ринок у багатьох країнах світу. Вони часто замовляють велику кількість товарів і послуг у різних сферах, таких як сировина, енергетика, транспорт, інформаційні технології, медичні послуги та інше.

З одного боку, це може призвести до стимулювання розвитку інфраструктури та підтримки місцевих виробників. З іншого боку, може бути ризик домінування на ринку та утворення монополії, що може призвести до підвищення ціни для споживачів.

1.3 Механізм функціонування ТНК у сфері світової економіки

На сучасному етапі найбільш впливовішими в політичному та економічному міжнародному середовищі є транснаціональні корпорації. Вони є найважливішим елементом розвитку світового господарства та міжнародних економічних відносинах. Їм належить вагома роль у світових науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробках.

Функціонування ТНК сьогодні поширюється на всі країни та види економічної діяльності світу. Розширюючи свою діяльність, корпорації мають великий вплив на розвиток світових ринків. Тому зупинимось на основних функціях ТНК в міжнародних економічних відносинах, які описані в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5

Функції ТНК у міжнародних економічних відносинах

Функції	Характеристика
1. Сприяє науково-технічному прогресу	ТНК є найбільшими інвесторами, вони постійно стимулюють та забезпечують розвиток науково-технічного прогресу.
2. Стимулює тенденцію глобалізації світової економіки	У відповідь на фінансові ризики та загрози фінансових криз, викликаних глобалізацією, виникла тенденція до регіоналізації, і було побудовано три, в основному, самодостатні закриті регіони (Європа, Азія, Америка;).
3. Забезпечує розвиток світового виробництва	Будучи координуючими центрами та двигунами світового виробництва та обміну, транснаціональні корпорації утворюють мережу взаємовідносин всередині та між своїми комплексами, яка виходить за межі національних держав.
4. Стимулює конкурентну боротьбу на світовому ринку	Величезний розмах міжнародних операцій ТНК, нова стратегія постачання та виробництва забезпечують незалежність від країни походження

Джерело[34].

Корпорації відіграють велику роль не тільки у світовій економіці, але мають і величезне значення у міжнародному політичному житті. Вони є джерелами політичної діяльності, втручаються у формування національної, зовнішньої та внутрішньої політики. Для досягнення своїх цілей, маючи підтримку своєї держави, залучають до господарського обігу природні та людські ресурси інших країн. Часто їх політичні цілі викликані економічними інтересами.

Діяльність ТНК не підпорядкована національним державним інтересам, вони мають власну структуру, впливають на політику національних держав та їх союзників та мають наднаціональний характер. Найпотужніші корпорації стають «комерційно-політичними центрами». Вони вступають в торгові палати, асоціації підприємців і це дозволяє їм мати власний вплив на можливість лобювання інтересів у політичних колах [47].

Також ТНК впливають і на стан міжнародної безпеки, через розгалужену систему філій вони сприяють розвитку взаємозалежності та взаєморозуміння різних держав. Коли виникають політичні чи військові конфлікти, то для ТНК це збитково, і корпорації через політичні канали впливу намагається залагодити конфлікти.

Корпорації несуть соціальну відповідальність перед співробітниками і споживачами. Для своїх співробітників вони можуть вводити власні програми пенсійної підтримки, медичне страхування, освітні програми для підвищення кваліфікації, а також впливати на соціальну політику держави. Наймаючи працівників у великих кількостях, корпорації впливають на рівень безробіття у країні[21]. Реалізація соціальної відповідальності менеджменту ТНК перед місцевим населенням проявляється у таких формах:

- Створення нових робочих місць;
- Передача новітньої технології;
- Участь місцевого капіталу в розвитку дочірних підприємств та в їх прибутках;

- Вирішення екологічних проблем;
- Благодійна діяльність та інше.

До цього часу цими питаннями займалася держава, тому сьогодні держава повинна активно включитися в процес інтеграції країни в світове економічне суспільство. У майбутньому ТНК залишаться одним із важливих факторів посилення впливу промислово розвинених країн у багатьох регіонах світу. Це вказує на те, що перетворення вітчизняних корпорацій у ТНК – мета зовнішньої політики держави, щоб посилити свій вплив у міжнародному масштабі [3, с. 52].

Корпорації дбають про ефективність своєї діяльності. Вони переглядають свої структури та вживають заходів для покращення свого функціонування. Останнім часом ТНК вжили заходів щодо скорочення працівників. Але велика увага приділяється професійній підготовці. Міжнародні фірми для підвищення ефективності функціонування вдосконалюють систему управління. Почали створювати не один центр управління, а кілька; виникає поділ міжнародних компаній на менші підрозділи. Так, транснаціональна швейцарсько-шведська корпорація АВВ була розділена на 1100 місцевих компаній. Такі зміни відбуваються для зручності фінансової звітності та оподаткування групуючи підрозділи за територіальною ознакою.

Раніше всі рішення приймалися акціонерами елітної корпорації. Зараз важливі повноваження перекладаються на тих, хто безпосередньо займається даною сферою роботи.

Удосконаленню діяльності міжнародної корпорації сприяє диференційоване використання рекламних заходів. Враховуючи місцеві умови, вони змінюють свої реклами.

Для ефективного функціонування корпорації почали враховувати спеціалізацію країн на виробництво продукції високої якості та групувати свій бізнес навколо таких центрів. Це гарантує їм успіх на старих ринках світу.

Не менш важливу увагу ТНК приділяють виходу на нові ринки, а тому налагоджують тісну співпрацю з місцевими підприємствами. Всі великі компанії світу прагнуть потрапити на китайський ринок.

Отже, удосконалюючи систему управління та рекламну діяльність, скорочуючи працівників середнього менеджменту, освоюючи старі та проникаючи на нові зовнішні ринки, корпорації можуть ефективно функціонувати. Вони здатні виробляти продукт, який задовольняє потреби населення різних країн світу. Великі компанії ідуть на ризики і здатні розробляти декілька типів продукції для світового ринку.

Вирішальним фактором міжнародних економічних відносин є глобалізація світової економіки. Експерти зазначають, що переходимо від історичного періоду, для якого характерна абсолютизація інтересів національної економіки, кожна держава мала свою законодавчу та політичну базу. Етап глобальної економіки не має єдиного жорсткого апарату регулювання. Розвиваються процеси анархії (грошово-фінансова система) та олігархізації (формування союзів між окремим фірмами; концентрація промисловості та фінансів). Це сприяє утворенню величезних корпорацій, які не знають кордонів. Для розвитку в глобальному масштабі необхідна адекватна законодавча та політична база [20, с.63].

Відображенням світових тенденцій є необхідність створення загальнопланетарної законодавчої та політичної бази – це основний фактор глобалізації. У нинішній складній міжнародній ситуації для створення такої бази знадобиться багато років, тому що для цього потрібна стабільна міжнародна ситуація та забезпечення політичної на економічній системі [4, с. 24].

Глобалізація поліпшує умови для споживача. Товари стають доступними для всіх і за нижчою ціною. В умовах глобальної економіки загострюється конкуренція. ТНК раніше не перебували у такому конкурентному середовищі, а це вигідно для споживачів. Тому, щоб ефективно функціонувати, надзвичайно актуальною вимогою є постійне оновлення виробництва.

Епоха глобалізації заставляє переглянути звички, культурні орієнтації, вірування, тобто, адаптуватися до нового стану речей. Особливу увагу треба звернути на складний взаємовплив і взаємодію двох процесів:

- глобалізація ринків

- формування регіональних економічних блоків.

Проте, глобалізація – це етап, який веде до формування єдиного світового ринку. Наприклад, переконливим аспектом є універсальна платіжна картка, за допомогою якої споживач може здійснити платежі в різних країнах світу.

ТНК сприяють розвитку комунікацій, які є основним технічним чинником глобалізації. Це охоплює всі сектори економічного життя: промисловість, послуги, дослідження, фінанси. Паралельно у світовій економіці розвивається процес інтеграції. Найбільший вплив на функціонування корпорацій мають такі багаторівневі глобальні чинники [1, с. 25]:

- розпад світової соціалістичної системи, утворення нових держав, які не до кінця сформували свою політику, культуру та іншу національну інтереси;
- технічна революція;
- економічна та політична криза в Східній Європі, спричинила військово-політичну в окремих регіонах (Югославія, Закавказзя, Таджикистан);
- світова криза у фінансово-кредитній системі
- проблеми в енергетичній, сировинній та продовольчій сферах;
- посилення впливу екологічних проблем на все світове господарство;
- поширення глобалізації;
- зближення економічних рівнів розвитку різних країн;
- Посилення процесів конвергенції означає, що рівень розвитку країни стає більшим завдяки посиленню міжнародної торгівлі, іноземних інвестицій, трансферу технологій та інших факторів.

Особливий фактор, який впливає на ТНК – це технічна революція, яка має складну, суперечливу дію, що на початкових етапах не завжди призводить до якісного перетворення виробничого апарату і технологій, які застосовували у виробництві.

Впровадження досягнень науки та техніки в одних сферах супроводжується кількісним збільшенням, без поліпшення якості, а в інших – навпаки. Технічна революція не відчула обмежень у трудових та природних

ресурсах, і саме це сприяло екстенсивному зростанню в масштабах народного господарства.

Технології – найважливіший фактор міжнародного поділу праці. Основним джерелом нових технологій виступають провідні промислово розвинені країни та їх транснаціональні корпорації. Провідними напрямками конкуренції є технологічність та адаптивність до впровадження інновацій, які впливають на стратегію компаній [17, 22]. На основі розвитку технологій, особливу сферу в міжнародному поділі праці становлять стратегічні альянси, які укладаються корпораціями. Хоча, різного роду домовленості існували і в минулому.

На світовому ринку ще присутні міжнародні картелі, укладаються неформальні угоди, які стосуються регулювання окремих аспектів ринкових відносин, а новий тип стратегічних альянсів переважно пов'язаний з дослідженнями. Інструментом для розподілу праці в галузі можуть служити й профспілки.

Міжнародні корпорації у менш розвинених країнах розміщують виробництво традиційних споживчих товарів. Щоб збільшити свої прибутки, вони нав'язують високі технології та використовують дешеву робочу силу. Тоді у країнах із середнім рівнем розвитку ТНК найчастіше розміщуються виробництва, що вимагають ефекту масштабу (наприклад: автомобільна промисловість). В індустріально розвинених країнах зосереджені наукоємні галузі промисловості (літакобудування, електроніка та ін.), але розміщення може змінюватися. Тому що в епоху жорстокої міжнародної конкуренції є імовірність зміни місця ТНК.

Завдяки конкуренції ТНК впливають на світову економіку. Це великі об'єднання, де обертаються великі кошти, тому для корпорацій легше освоїти новий напрямок виробництва, ніж вийти на новий ринок. Корпорація здатна зробити новий товар конкурентоспроможним з деякими модифікаціями та вдосконаленнями за рахунок вже існуючих напрямків діяльності, а також може знижувати ціни.

На світову економіку ТНК можуть впливати і позитивно, і негативно. Чинники впливу ми зможемо переглянути у таблиці 1.6.

Таблиця 1.6

Позитивні та негативні чинники впливу ТНК на світову економіку.

Позитивні аспекти впливу	Негативні аспекти впливу
За рахунок масштабів компанії здійснюється розробка і передача між країнами нових технологій, знань і досвіду	Можлива монополізація ринків за місцем розташування філій
Можливість вибору місця локації філій в різних країнах світу з урахуванням темпів економічного зростання, доступності економічних ресурсів, політичного настрою	ТНК може диктувати свої умови як на рівні конкурентів, так і цілих національних економік
Низька вартість сировини, за рахунок залучення її в великій кількості	Екологічне навантаження на довкілля через розміщення виробничого комплексу з відходами в менш розвинених країнах
Забезпечують збільшення рівня зайнятості через найм необхідних спеціалістів та некваліфікованої робочої сили	Прагнення ТНК до автоматизації веде до скорочення робочих місць на підприємстві

Джерело [16].

Отже, корпорації по різному впливають як на країни походження так і на країни перебування. Але країни зацікавлені у розміщенні ТНК на своїй території, бо вони сприяють посиленню внутрішньої торгівлі, випуску нових видів продукції, припливу нових іноземних інвестицій, збільшенню рівня зайнятості на ринку праці та соціального захисту і ін.

Корпорації відіграють важливу роль в інтернаціональності, зміцненні промислових зв'язків між підприємствами різних країн. Вони визначають рівні конкуренції та міжнародні потоки капіталу та трансферу технологій, динаміку та структуру світових ринків. Відіграють провідну роль у розробці та реалізації глобальних стратегій, які об'єднують національні та регіональні ринки.

Транснаціональні корпорації формують і розвивають економічні відносини. Роль ТНК можна аналізувати в економічному, політичному і соціальному аспектах, але в епоху глобалізації вони проникають в усі сфери життя.

Отже, в світовій економіці ТНК виконують важливі функції. Вони стимулюють глобалізацію світової економіки, НТП, світове виробництво, конкурентку боротьбу; нарощують виробничі потужності, з'являються нові технологічні розробки; створюють робочі місця та нові види продукції.

Висновки до розділу 1

Дослідження особливостей ТНК показали, що перш ніж стати найвпливовішими суб'єктами міжнародних економічних відносин вони пройшли низку етапів. Корпорації розвивалися довгий історичний період, а сьогодні для них характерно: опора на сучасну науку, технології та інноваційний бізнес.

Але до цього часу визначення ТНК вважається дискусійним. Ми трактували категорію запроваджену ЮНКТАД, але запропоноване наступне визначення - це узагальнююча категорія, яка поєднує в собі такі її прояви, як «інтернаціональна корпорація», «багатонаціональна корпорація» і «глобальна корпорація», що обумовлено розходженнями у використовуваних стратегіях даних видів ТНК, різною стадією їх еволюції на шляху до формування глобальної ТНК, різною природою формування капіталу й управлінського центру.

Дане визначення вказує на обов'язковість гнучкості структури управління, а не масштаби корпорацій.

Відбулися зміни в структурі їх власності в бік диверсифікації. За характером ТНК – багатонаціональна компанія. Вони займають головне місце в процесів інтернаціональності світової економіки, є головними інвесторами.

У нинішніх сучасних умовах компанії використовують традиційні конкурентні стратегії та нові, які пов'язані з реаліями глобалізації світової економіки.

Не зважаючи на те, де була заснована корпорація, для неї світ – це єдине ціле. Вона проникає в усі куточки світу в пошуках технологій, техніки, ринків, людей, ідей, капіталу тощо. Важливими критеріями ТНК є її поведінка на внутрішньому та зовнішньому ринках; управління персоналом; відносини з конкурентами та клієнтами.

Нині основним напрямом розвитку транснаціонального бізнесу є інноваційна діяльність. Наявність ТНК в країні може бути позитивною та негативною. Позитивне значення – це коли в країні створюються нові підприємства для виробництва товарів, сплачуються податки та створюються робочі місця для місцевого населення. Негативне – відбувається монополізація окремих галузей економіки, вивезення сировини з країни, уникнення сплати податків, забруднення навколишнього середовища тощо.

Сьогодні роль ТНК зростає постійно. Вони є активними учасниками світового валового продукту, збільшення частки міжнародного руху капіталу, робочої сили та інших ресурсів. Зростають масштаби закордонних операцій у всіх галузях і сферах суспільного виробництва.

В епоху посилення глобальних процесів ТНК здатні не лише самостійно впливати на світову економіку, а й створювати альянси завдяки чому зростає їхня економічна потужність та територіальний вплив. Вони є рушійною силою глобалізаційних процесів.

Отже, діяльність ТНК змінює картину світу, здійснює економічну, торгову, фінансову, технологічну і політико-соціальну взаємодію між країнами.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА СВІТОВИЙ РИНОК

2.1 Сучасні тенденції розвитку процесів транснаціоналізації та вплив на прямі іноземні інвестиції

На сучасному етапі світове господарство піддається значному впливу транснаціоналізації та глобалізації світової економіки. Даний процес призводить до зростання інвестування на міжнародному рівні. Зараз ТНК мають роль найбільшого світового інвестора.

В умовах конкуренції 500 найбільших ТНК на світовому ринку реалізують приблизно 95% продукції фармацевтики, близько 79 % – хімії й електроніки, а також 75% – продукції машинобудування. Наразі ТНК контролюють майже половину промислового виробництва у світі та дві треті міжнародної торгівлі, а патенти та ліцензії на нові технології контролюються корпораціями на 4/5 [51].

Таблиця 2.1

10 найбільших компаній світу 2022 року

№	Назва	Капіталізація
1	1. Apple	2,8 трлн доларів
2	2. Microsoft	2,2 трлн доларів
3	3. Aramco	2 трлн доларів
4	4. Alphabet	1,8 трлн доларів
5	5. Amazon	1,6 трлн доларів
6	6. Tesla	905,7 млрд доларів
7	7. Berkshire Hathaway	705.56 млрд доларів
8	8. Taiwan Semiconductor Manufacturing	621.07 млрд доларів
9	9. NVIDIA	610.71 млрд доларів
10	10. Tencent	589,8 млрд доларів

Джерело [43].

За даними Fortune Global 500 у Китаї налічується 145 компаній, порівняно зі 124 в США. Приблизно двадцять років тому в рейтингу Global 500 в Китаї було всього вісім компаній. Уряд Китаю інвестує в майбутнє та тримає рейтинг на першій позиції. А в Індії ситуація обернена до Китаю, в 2010 році у країні налічувалося 13 ТНК, а в 2022 році залишилося 7 компаній.

Найбільша кількість ТНК у таких країнах Європи у 2022 році зафіксована таким даним: у Німеччині (28), у Франції (25), Великобританії (18), Швейцарії (14), Нідерландах (11) та Іспанії (9)[43].

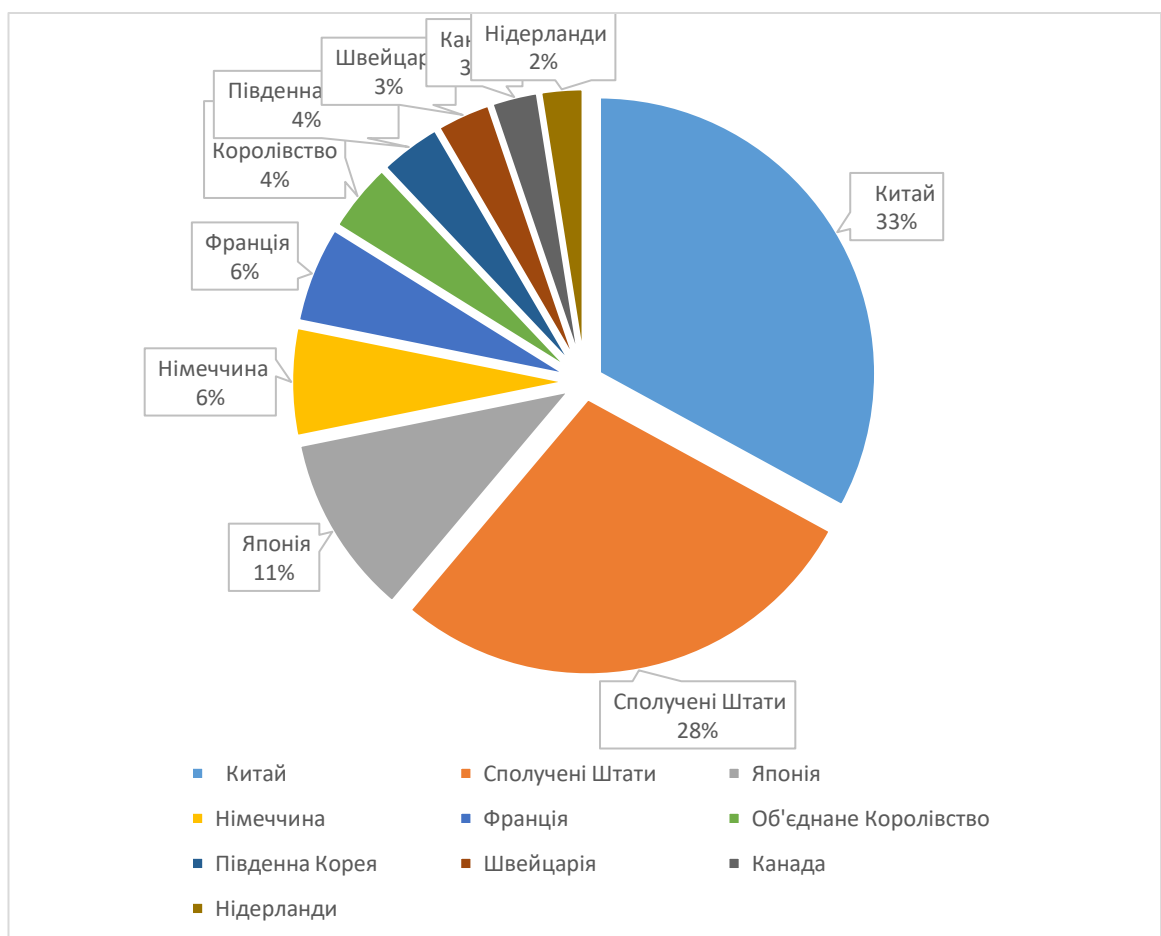

Рис. 2.1. Кількість ТНК у різних країнах світу

Джерело [43].

Ми можемо спостерігати, що найбільше ТНК розташовано у Східній Азії – це 208 компаній, які становлять 42% від світової частки, Північна Америка займає 28%, а Європа у свою чергу 26% всього ринку. Станом на 2022 рік всього 5% компаній знаходяться поза межами Східної Азії, Європи та Америки.

У світі налічується приблизно 80 тис. ТНК і близько 850 тисяч це іноземні філії. Новітні дані ЮНКТАД на рахунок державних ТНК наголошують на посиленні їх ролі в глобальній економіці. Приблизно 1500 державних ТНК мають більше 86 тисяч філіалів по всьому світу, що становить близько 10% усіх філіалів транснаціональних корпорацій. Їх інвестиції у 2020 році склали 11% від світових інвестицій. Китай є основною країною базування ТНК такого типу [51]:

Процеси глобалізації та інтеграції світової економіки у сфері інвестицій знаходять своє відтворення у збільшенні потоків капіталу з усього світу. За оцінками дослідників 85 ТНК із 500 найпотужніших контролюють 70% усіх інвестицій у світі [44].

ТНК у формі прямих іноземних інвестицій розвивають міжнародне виробництво та розкривають його динаміку та структуру. Саме конкуренція, дешева робоча сила, сировина та фактори виробництва змушують ТНК розширювати ринки для власних інвестицій.

На даний момент світова економіка тільки приходить до тями після пандемії COVID-19, яка створила серйозну кризу. Але не тільки пандемія має такий вплив на прямі іноземні інвестиції, а також нова промислова революція та зрушення політики в сторону економічного націоналізму та війна в Україні мають великий вплив та наслідки на міжнародне виробництво та інвестиції аж до 2030 року.

Аналізуючи дані World Investment Report 2022 Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) у 2021 році прямі іноземні інвестиції відновилися до допандемічного рівня та сягнув 1,6 трлн. доларів США. Це аж на 64% більше ніж в 2020 році.

Однак у 2022 році глобальне середовище для міжнародного бізнесу та міжнародних інвестицій різко змінилося. Війна в Україні — посиливши наслідки пандемії, що зберігаються, викликає потрійну продовольчу, паливну і фінансову кризу в багатьох країнах світу. Виникає в результаті невизначеність інвестиційної кон'юнктури може надати у 2022 році значний знижувальний тиск на глобальні ПІІ.

Нова проектна діяльність вже демонструє ознаки підвищеного неприйняття ризику серед інвесторів. Попередні дані за перший квартал 2022 року показують, що кількість проектів інвестицій «з нуля» скоротилася на 21%, а кількість угод з міжнародного проектного фінансування - на 4%.

Приплив ПІІ в країни зростав повільніше, ніж їх приплив в розвинені регіони, але все ж таки збільшився на 30% до 837 млрд доларів. Збільшення відбулося в основному завдяки високим показникам зростання в Азії, частковому відновлення в Латинській Америці та Карибському басейні та підйому в Африці. Частка країн у глобальних потоках залишалася трохи вище 50 %.

- Приплив ПІІ до Африки досяг 83 млрд дол. в порівнянні з 39 млрд дол. 2020 року. У більшості одержувачів спостерігалось помірне зростання ПІІ.

- У країнах Азії, незважаючи на кілька хвиль COVID-19, ПІІ вирости третій рік поспіль до рекордно високого рівня, досягнувши 619 млрд. доларів.

- У Латинській Америці та Карибському басейні ПІІ зросли на 56% до 134 млрд. доларів. У більшості країн спостерігалось піднесення їхнього припливу, і лише в деяких країнах відбувалося подальше зниження.

- Приплив ПІІ до країн із структурно слабкою, вразливою та малою економікою зросли на 15% до 39 млрд доларів. Приплив капіталу найменш розвинені країни (НРС), що не мають виходу до моря країни, що розвиваються (НВМРС) і малі острівні держави, що розвиваються (МОРАГ) у 2021 році в сукупності становив лише 2,5 % загальносвітового обсягу порівняно з 3,5 % у 2020 році.

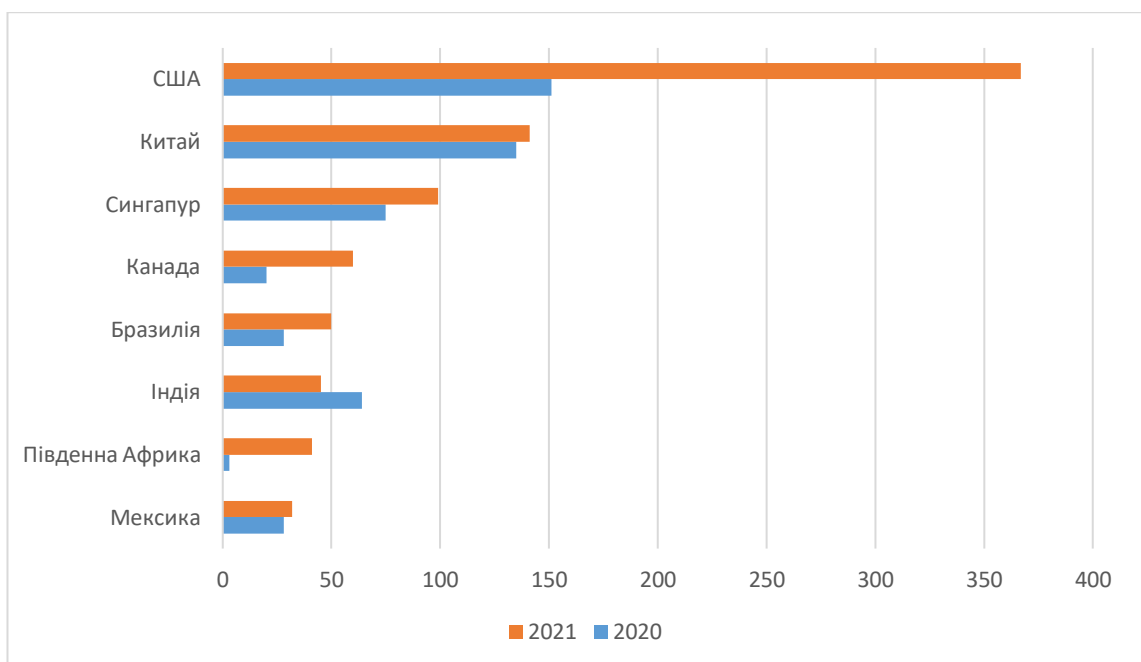

Рис. 2.2. Приплив ПІ до 8 найбільших країн, що приймають, у 2020–2021 роках (Млрд дол.)

Джерело [39].

Ми можемо спостерігати, що США та Китай є найбільш привабливим місцем для інвестицій, та більшість інвесторів роблять ставку саме на ці країни через стрімкий розвиток інновацій та техніки в даних країнах.

Приплив ПІ у 82 країнах із структурно слабкою, вразливою та малою економікою зріс на 15 % до 39 млрд дол. (діаграма 3). Приплив капіталу найменш розвинені країни (НРК), у країни, які не мають виходу до моря, що розвиваються (НВМРС) та малі острівні держави, що розвиваються (МОДР) у сукупності становив у 2021 році лише 2,5 % його обсягу у всіх країнах порівняно з 3,5% у 2020 році. Інвестиції в різні сектори, що мають значення для досягнення ЦУР, особливо у галузі продовольства, сільського господарства, охорони здоров'я та освіти, у 2021 році продовжували скорочуватись.

Число та вартість оголошених проектів інвестицій «з нуля» в НРС продовжували знижуватися у 2021 році. Число проектів впало до 158, найнижчого показника із 2008 року. Це викликає серйозне занепокоєння,

оскільки інвестиції «з нуля» мають вирішальне значення для нарощування виробничого потенціалу та, отже, перспектив сталого зростання.

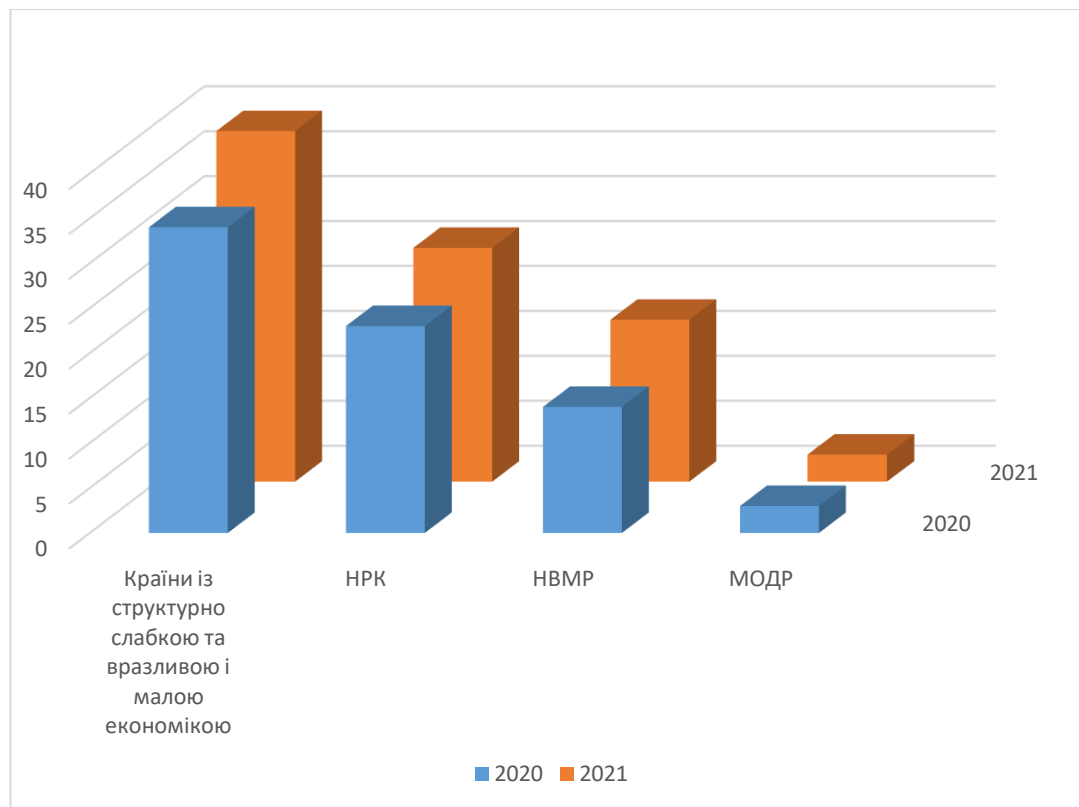

Рис. 2.3. Динаміка припливу прямих іноземних інвестицій у країни із структурно слабкою, вразливою та малою економікою.

Джерело [39].

З даної діаграми ми можемо зробити висновок, що спостерігається зріст інвестицій у країни із структурно слабкою, вразливою та малою економікою, такі дані є свідченням того, що інвестори шукають нові ринки для ведення бізнесу вивчаючи поведінку економіки.

Міжнародне проектне фінансування стає дедалі важливішим джерелом інвестицій у більшості країн і в різних галузях, у тому числі у секторах, що мають відношення до цілей сталого розвитку. Проте основний обсяг проектного фінансування, як і раніше, припадає на видобувні галузі НРК.

У кількох НРК відбулася певна галузева диверсифікація. Що стосується видів інвестицій, найбільш важливих для розвитку виробничого потенціалу в НРК, то за десятиліття значно зросли лише інвестиції у виробництво та розподіл енергії, у той час як інвестиції в інші інфраструктурні сектори та проекти,

важливі для розвитку приватного сектору та структурної трансформації майже не збільшилися. Під час пандемії інвестиції у декілька секторів, пріоритетних для розвитку виробничого потенціалу, майже повністю вичерпалися, що суттєво ускладнило наступну нещодавно ухвалену програму дій для НРК.

Пандемія посприяла на світові інвестиції та тепер все більше зростають інвестиції в цифрову економіку. Вперше за довгий час сектор джерела енергії випередив за прямим іноземними інвестиціями сектор сировини (нафта та газ). Зараз велика частка інвестується саме в відновлювану енергетику, цю тенденцію ми можемо спостерігати на діаграмі.

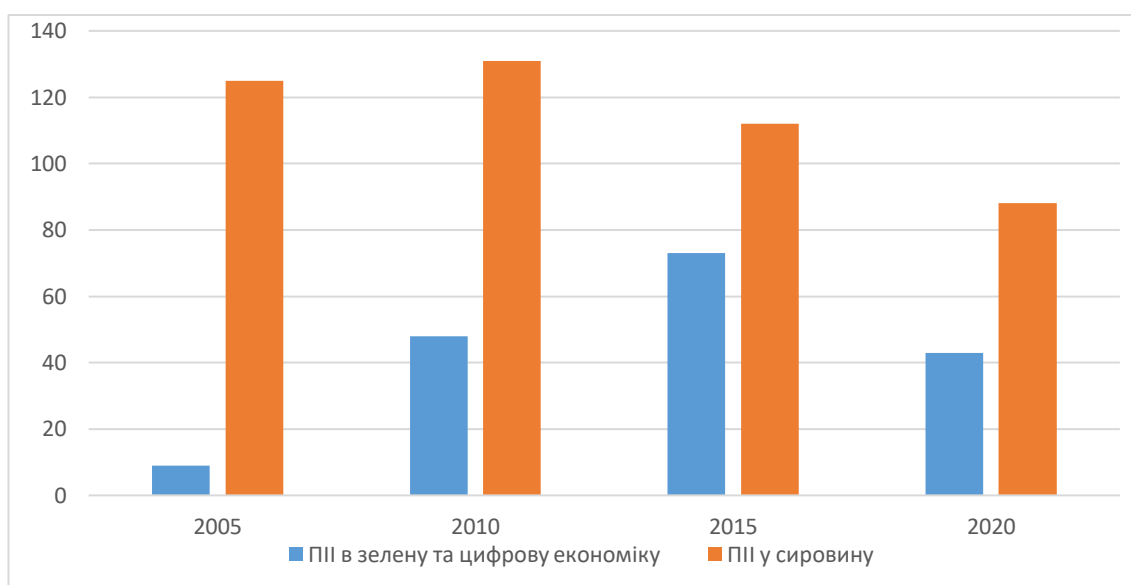

Рис. 2.4. Порівняння «greenfield investments» у відновлювану енергетику та паливну галузь в 2005-2020рр., (млрд. дол. США)

Джерело [39].

У 2020 році ПІІ у відновлювану енергетику вперше перевищили потоки у сектор сировини, повідомляє fDi Markets. Станом на 2021 рік частка світових інвестицій у паливну галузь в глобальному плані невелика, порівняно з відновлюваною енергетикою, які залучили майже 15% світових ПІІ.

Тенденція збільшення інвестицій у відновлювану енергетику та зменшення інвестицій у викопне паливо збереглася протягом наступних двох років, оскільки криза Covid-19 посилила переваги більш стійких економік. А під впливом пандемії обсяг ПІІ у відновлювані джерела енергії збільшився і склав 88

мільярдів доларів у 2020 році та 91 мільярдів доларів у 2021 році.. Тим часом, іноземні інвестиції у вугільну та нафтогазову сфери впали до 43 мільярдів доларів у 2020 році та досягли нового рекордного мінімуму у 16 мільярдів доларів у 2021 році.

Пандемія Covid-19 не тільки змусила мільйони людей працювати вдома, але й змінила споживчі звички. Зростання онлайн-покупок мало кілька наслідків для тенденцій ПІІ. Примітно, що Amazon був провідним світовим інвестором у 2021 році, створивши 241 проект. Гігант онлайн-роздрібної торгівлі продовжує спрямовувати свої інвестиції в логістику, орієнтовану на споживачів, а також диверсифікацію в нові сектори, такі як відновлювані джерела енергії.

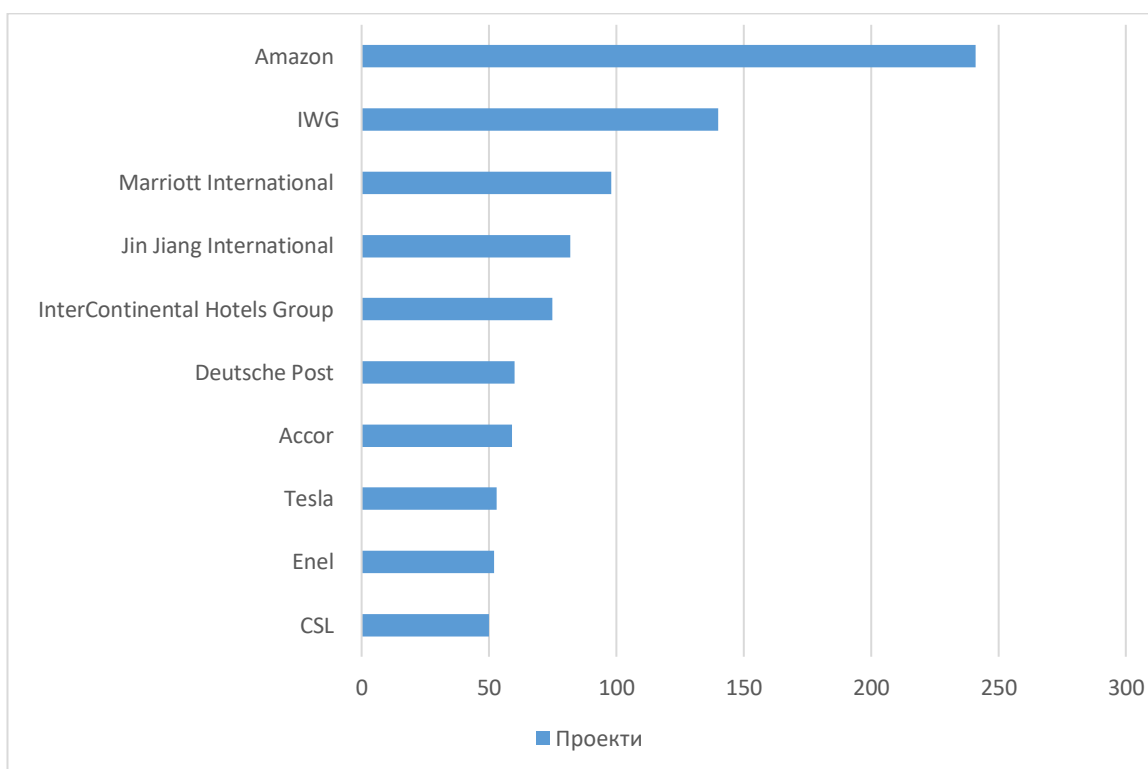

Рис. 2.5. Компанії-лідери ПІІ за кількістю проектів, 2021 р.

Джерело [39].

CSL, австралійська біотехнологічна компанія, у 2021 році відкрила безліч плазмових центрів у США через свою дочірню компанію CSL Plasma. Це стало причиною його зростання на 1150% після спокійного 2020 року.

Tesla також повернулася до списку провідних інвесторів. Компанія відкрила ряд сервісних центрів в Азії, Західній Європі та Канаді. Крім того, було відкрито виробництво, дослідження та розробки та продажі.

Компанії стають набагато більш обізнаними щодо своїх показників сталого розвитку. Екологічні, соціальні цілі та цілі управління є ключовою темою для багатьох компаній у їхніх щорічних звітах. У 2021 році інвестиції з нуля в сектори, пов'язані з цілями сталого розвитку, зросли на 39%, що свідчить про продовження прогресу в сталих інвестиціях.

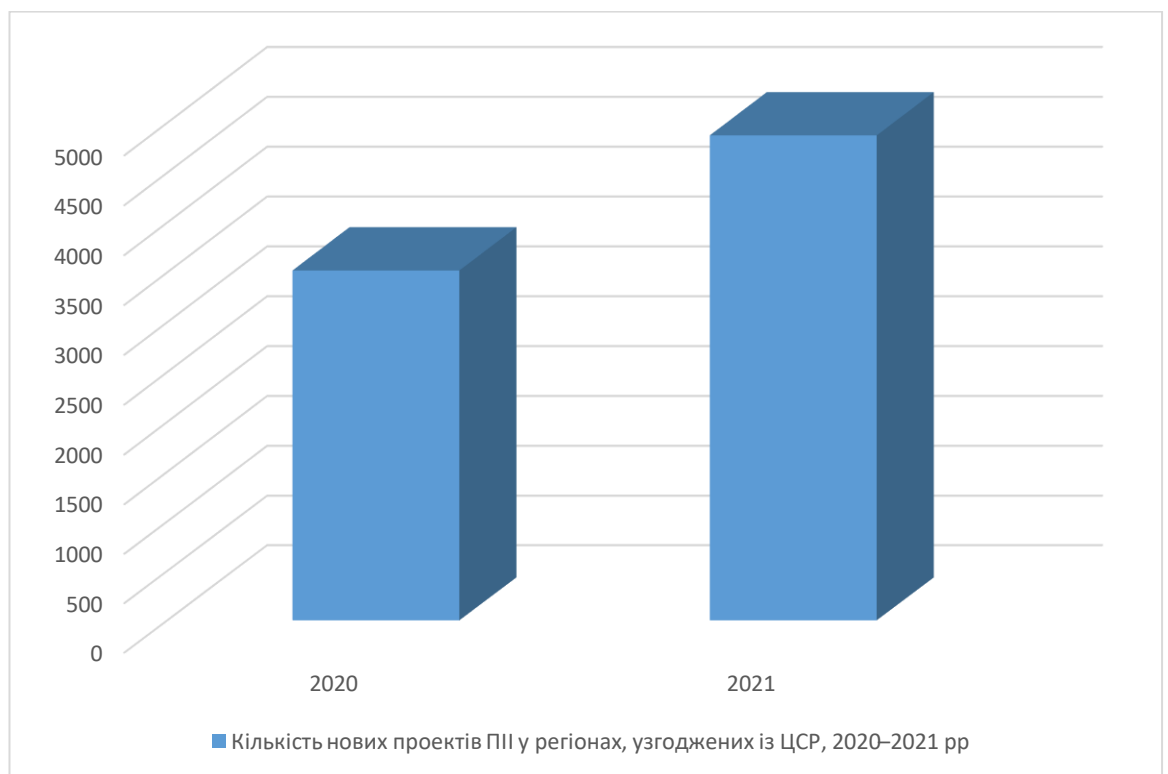

Рис. 2.6. Кількість нових проектів ПІІ у регіонах, узгоджених із ЦСР, 2020–2021 рр.

Джерело [39].

Хоча ПІІ значно відновилися у 2021 році, рівень скорочення інвестицій спостерігається через вторгнення Росії в Україну, що спричинило багато геополітичних проблем, а також стрімкий рівень інфляції та занепокоєння щодо поставок продовольства та комунальних послуг. Проблеми з ланцюгом поставок, які спочатку планувалося вирішити в 2022 році, все ще залишаються. Проте ПІІ мають здатність швидко реагувати. Якщо з'являться ринкові

можливості, ми можемо очікувати ще один швидкий відскок у 2023 році, продовжуючи нещодавню нестабільну тенденцію ПШ.

2.2 Стан іноземних ТНК, які діють на території України

На початку ХХІ ст. відбулося інтенсивне збільшення зовнішньоекономічної діяльності, в якій велику роль почали відігравати транснаціональні корпорації. Вони на території України виступають як торговцями, поширюючи свою продукцію, також інвесторами, які вкладають кошти в стартапи та підприємства, поширюють сучасні технології та стимулюють міжнародну трудову міграцію.

ТНК відіграють важливу роль в локалізації виробництва, а також у процесі взаємодії виробничих зв'язків між підприємствами різних країн. Компанії займають високі позиції у міжнародному виробництві в галузях електротехніки та електроніки, автомобілебудування, фармацевтичній, а також хімічній промисловості. Транснаціональні корпорації закладають основу для розвиваючої мережі взаємозалежностей між країнами в промисловості, науці, техніці, інвестиціях, торгівлі та культурі та забезпечують основу для глобальної економіки.

Коли нова транснаціональна компанія виходить на ринок іншої країни, то вона матиме значний вплив на розвиток галузі в якій вона спеціалізується. Цей ефект може відображатися в більшій або меншій мірах залежно від галузі, ступеня відкритості економіки, взаємодії з іноземними компаніями і багатьох інших факторів.

Розширення транснаціональних компаній в Україні зазвичай відбувається через злиття та поглинання в існуючих компаній, замість того, щоб будувати виробничі бази та дослідницькі центри звичним способом. Україна для ТНК є привабливою через ефективне функціонування аграрного комплексу, фінансового ринку, промисловості. Якщо аналізувати розвиток НТП, то саме ці галузі є найбільш привабливими та стратегічно важливими для розвитку

інновацій. Так ми можемо зробити висновок, що іноземні компанії не бажають інвестувати великі обсяги коштів у високотехнологічні галузі, а навпаки, інвестують безпосередньо в будівництво, нерухомість, виробництво, торгівлю.

Транснаціональні компанії відіграють важливу роль в українській економіці, вони впливають на систему планування стратегії економічного розвитку країни. Для розвитку транснаціоналізації в Україні вітчизняні компанії повинні взаємодіяти із ТНК для поширення прямих іноземних інвестицій у їх виробництво. Хоч транснаціоналізація має ряд позитивних чинників впливу на економіку, але важливим є збереження конкурентоспроможності вітчизняних компаній, а цього можливо досягти лише за допомогою впроваджень нових технологій та інновацій. Лише інновації можуть стати поштовхом для розвитку економіки країни, зміну напрямків діяльності на міжнародній арені та поліпшення умов у міжнародному поділі праці. Як показує світова практика – поширення інновацій в ТНК зосереджене там, де є ресурси для розвитку науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Лише в маленькому колі країн відбуваються процеси глобалізації НДДКР, такими країнами є: Японія, Китай, США, Індія та країни Західної Європи, адже саме тут розташовуються провідні науково-дослідницькі відділи транснаціональних корпорацій.

Україна – перспективна країна для створення інноваційної моделі розвитку, цьому може посприяти розповсюдження наукових шкіл, високий інтелектуальний капітал, значна наукова діяльність, якість наукових закладів, велика кількість новацій та патентів, а також багато іншого. Але недостатнє фінансування НДДКР впливає на стрімкий розвиток інноваційних процесів.

У реформуванні наукової сфери та системи її управління в Україні значний вплив має співпраця з провідними іноземними інноваційними компаніями. Дана співпраця надає можливість нашій країні до спільної науково-технічної діяльності з США, країнами Західної Європи та реалізації стартапів та інновацій.

Одним з основних впливів ТНК на Україну є їх вплив на зовнішньоекономічні зв'язки країни. ТНК можуть інвестувати в Україну, створюючи нові робочі місця та забезпечуючи технологічний розвиток. Однак,

ТНК також можуть диктувати свої умови в угодах з урядом, що може призвести до обмежень в суверенітеті країни та інших негативних наслідків.

Також, ТНК можуть мати великий вплив на зміну структури економіки України. Наприклад, залежність від зовнішнього капіталу та технологій може призвести до зменшення ролі внутрішнього ринку та розвитку експортно-орієнтованих галузей.

З іншого боку, ТНК можуть сприяти трансферу технологій та знань в Україну, що може допомогти в збільшенні конкурентоспроможності країни. Крім того, ТНК можуть забезпечувати доступ до глобальних ринків та збільшувати обсяги торгівлі.

У період з 2019 по 2022 рік іноземні транснаціональні корпорації (ТНК) продовжували впливати на економіку України, як і раніше. Однак, відбулися деякі зміни в їхній діяльності та взаємодії з українською економікою.

Уперше на фоні світової пандемії COVID-19 деякі іноземні ТНК змінили свої плани щодо інвестування та розвитку в Україні. Деякі компанії виклали свої проекти на майбутнє, тоді як інші змінили свої стратегії та почали інвестувати в електронну комерцію та інші цифрові технології, що відображаються на більших обсягах інтернет-торгівлі та розвитку онлайн-сервісів.

По-друге, деякі іноземні ТНК знизили свою активність в Україні через політичну нестабільність та непевність щодо бізнес-клімату. також, деякі з них скоротили свої інвестиції в Україну та перенесли їх в інші країни.

По-третє, деякі іноземні ТНК продовжують активно розвиватися в Україні та інвестувати в нові проекти та технології. Наприклад, в Україні продовжує розвиватися автомобільна галузь, а компанії, такі як Renault та Volkswagen, продовжують інвестувати у виробництво автомобілів в Україні.

Іноземні транснаціональні корпорації (ТНК) мають діяльність у різних сферах в Україні. Нижче в таблиці 2.2 наведено список деяких ТНК та їхніх сфер діяльності.

Таблиця 2.2

Список найбільших ТНК у різних сферах діяльності в Україні

METRO Group	Німецький роздрібний ланцюг магазинів, який займає значну частку ринку роздрібної торгівлі в Україні. Згідно з даними на 2021 рік, компанія має близько 12% частки ринку роздрібної торгівлі в Україні.
Auchan	Французька компанія, яка також займає значну частку ринку роздрібної торгівлі в Україні. За даними на 2021 рік, Auchan має більше 10% частки ринку роздрібної торгівлі в Україні.
McDonald's	Американська компанія, що є однією з найбільших у світі у галузі фаст-фуду. За даними на 2021 рік, McDonald's має більше 50% частки ринку фаст-фуду в Україні.
PepsiCo	Американська компанія, яка займається виробництвом напоїв та снєків. Компанія має значну частку ринку безалкогольних напоїв в Україні, зокрема, виробляє популярні бренди, такі як Pepsi, Mirinda та 7UP.
Coca-Cola	Американська компанія, яка також займається виробництвом напоїв, зокрема Coca-Cola, Fanta та Sprite. Компанія має значну частку ринку безалкогольних напоїв в Україні.
Carlsberg	Данська компанія, що є однією з найбільших у світі у галузі виробництва пива. Українська підконтрольна компанія Carlsberg Ukraine має більше 30% частки ринку пива в Україні.
Shell	Одна з найбільших міжнародних нафтових компаній, що базується в Нідерландах. Компанія займає значну частку в Україні, а також у 2020 році Shell Ukraine оголосила про свій напрям розвитку в Україні відновлення енергетики, зокрема сонячної енергетики та енергетики вітряної енергетики.
JT International	Один із провідних виробників тютюнових виробів у світі і має значне зростання на ринку України. За даними Державної служби статистики України, у 2021 році частка JTІ у загальному обсязі виробництва тютюнових виробів в Україні склала близько 22%.

Джерело: складено автором на основі джерела [18].

Український ринок приваблює іноземні ТНК завдяки своєму розміру та потенційному розвитку, а також завдяки сприятливим умовам для інвестицій. За даними Національного банку України, станом на 1 січня 2021 року найбільші країни-інвестори в Україну були: Кіпр (33,5%), Нідерланди (17,9%), Швейцарія (8,1%), Велика Британія (6,6%), Люксембург (3,6%), Австрія (3,1%), США (2,3%), Німеччина (2,1%) та Італія (1,9%).

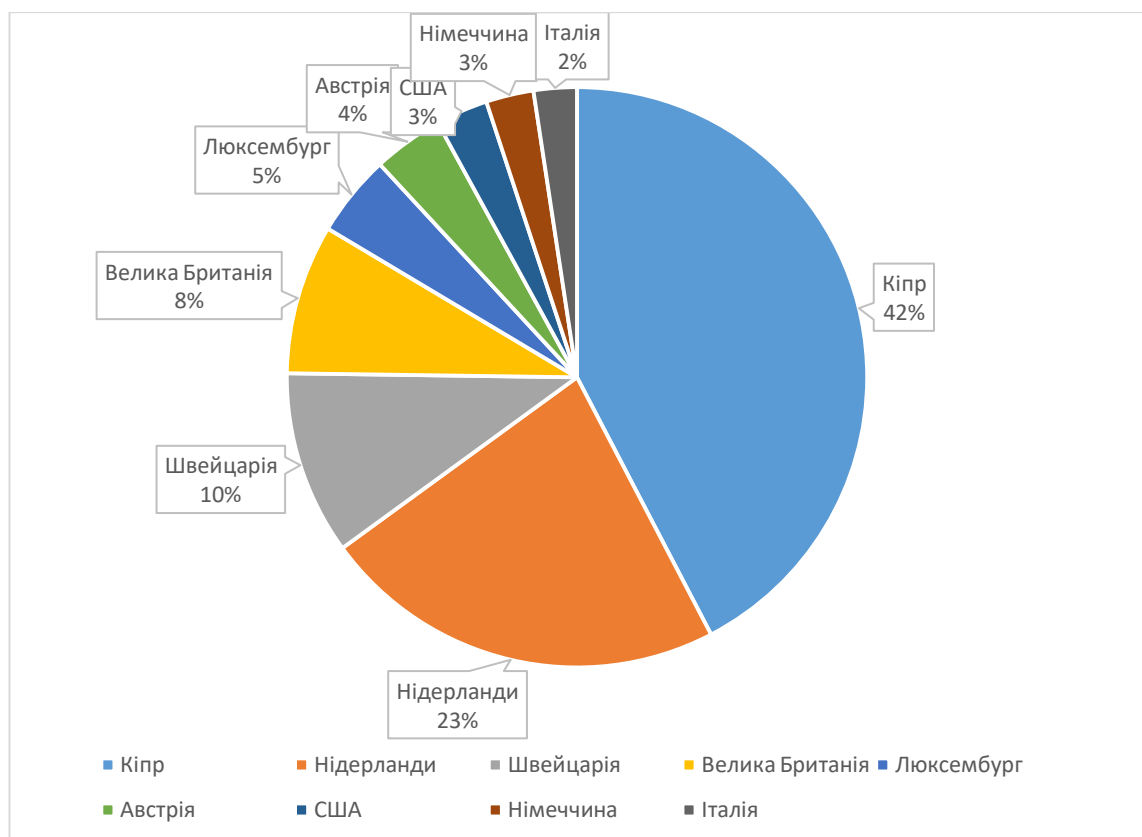

Рис. 2.7. Частка прямих іноземних інвестицій в економіку України у 2021р. Джерело [18].

COVID-19 дуже вплинув на ПІІ в економіку України. За даними Міністерства економіки України, загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України 2018 року, загальний обсяг іноземних інвестицій в Україну становив 42,1 мільярда доларів США, у 2019 році - 3,6 млрд доларів США, у 2020 році - 2,7 млрд доларів США.

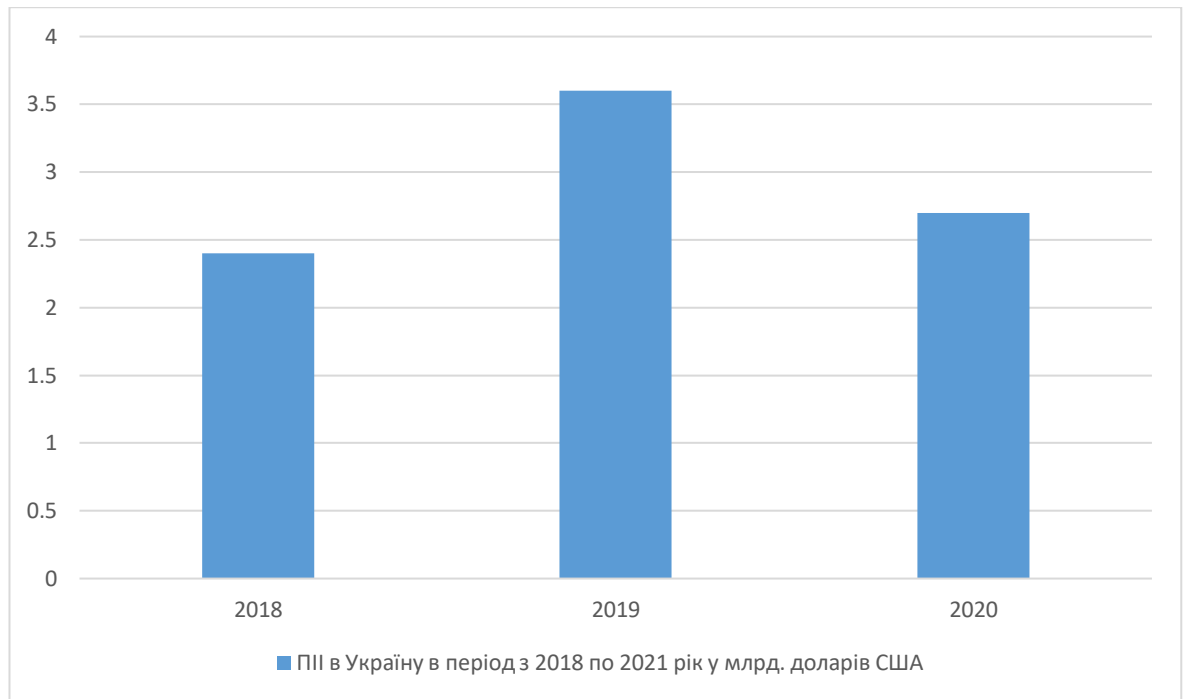

Рис. 2.8. Динаміка ПІІ в Україну в період з 2018 по 2020 рік у млрд. доларів США

Джерело [18].

Окрім цього, слід зазначити, що протягом 2018-2022 років українська економіка стикалася з викликами, такими як війна у країні, пандемія COVID-19 та зміни в політичній ситуації – це все вплинуло не тільки на економіку України, а й на світову економіку загалом. Ці фактори впливають на розмір інвестицій та прибуток іноземних ТНК в Україні.

Загалом, за останні кілька років, прибуток іноземних ТНК в Україні змінювався, але загалом залишався на відносно стабільному рівні. Проте, необхідно пам'ятати, що прибуток іноземних ТНК не є єдиним показником їх впливу на економіку країни, оскільки вони також можуть вносити значний внесок у розвиток нових технологій, розвиток

Дійсно, іноземні ТНК вносять значний вклад в економіку України через свою діяльність на території країни. Згідно з офіційною статистикою, найбільший внесок у 2021 році зробили такі іноземні ТНК:

Shell - компанія з Нідерландів, яка займається видобутком нафти та газу. Внесок в економіку України - близько 23,6 млрд гривень.

Coca-Cola - американська компанія, яка виробляє напої. Внесок в економіку України - близько 13,4 млрд гривень.

Procter & Gamble - американська компанія, яка спеціалізується на виробництві побутової хімії та косметики. Внесок в економіку України - близько 12,8 млрд гривень.

Mars - американська компанія, яка виробляє продукти харчування та солодощі. Внесок в економіку України - близько 12,1 млрд гривень.

Nestle - швейцарська компанія, яка виробляє продукти харчування. Внесок в економіку України - близько 10,8 млрд гривень.

Ці числа свідчать про значний внесок іноземних ТНК в економіку України та їхню значну роль у стабільності та розвитку бізнесу в країні.

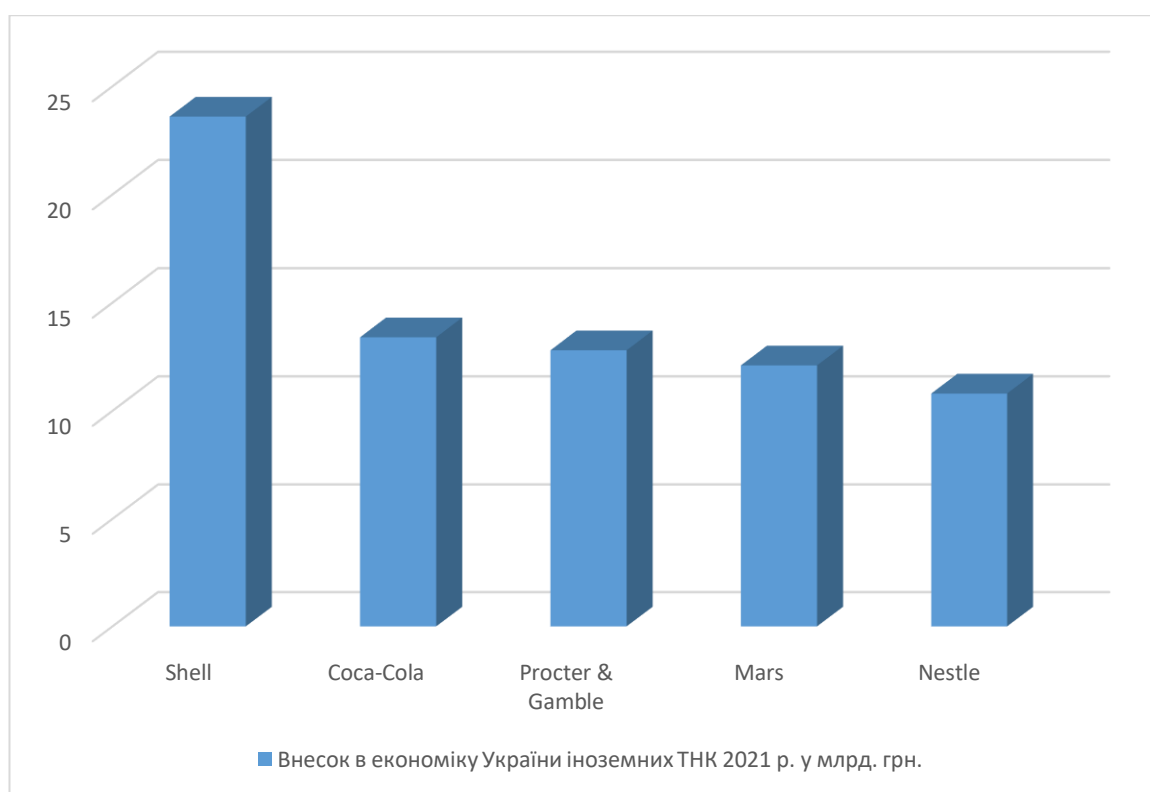

Рис. 2. 9. Внесок іноземних ТНК в економіку України 2021 р. у млрд. грн.

Іноземні ТНК активно працюють в Україні в різних галузях економіки. Найбільше іноземні ТНК зацікавлені у тих галузях, в яких спостерігається конкуренція щодо національних компаній. У 2019 р. найбільш привабливими

галузями для транснаціональних компаній та інвесторів із різних країн були наступні сектори економіки: харчова промисловість та переробка сільськогосподарських продуктів (16,3% від загального обсягу прямих іноземних інвестицій); торгівля (15,0%); фінансова сфера (9,1%); машинобудування (8,6%); транспорт (7,6%); операції з нерухомістю (5,2%); фармацевтика та нафтохімічна промисловість (4,1%)

Зараз найбільша кількість ТНК в Україні представлена саме у переробній промисловості. За версією журналу Forbes, значна кількість цих компаній були прибутковими. Найбільші прибутки отримали ТНК, які спеціалізуються на харчовій галузях та тютюновому виробництві, а саме: JT International з виручкою в 8203,7 млн. дол., PepsiCo - 7168,5 млн. дол., Shell - 5255,8 млн. дол. та Philip Morris з прибутком 6775,1 млн. дол.

Отже, ми можемо побачити, що іноземні ТНК не прагнуть інвестувати в інноваційні та високотехнологічні галузі, а навпаки вкладають кошти у торгівлю. Саме даний сектор приносить найбільший прибуток для корпорацій.

Кількість іноземних ТНК у кожній з цих галузей може бути різною. За даними Міністерства економіки України на кінець 2020 року, загальна кількість іноземних ТНК, які працюють в Україні, складала 22 585 компаній. Проте, детальніша інформація про кількість іноземних ТНК в кожній з галузей може змінюватися залежно від року та інших факторів. Частка іноземних підприємств в Україні в кожній з галузей економіки відображена на діаграмі 2.5

Також транснаціональні корпорації взаємодіють з вітчизняними підприємствами. Взаємодія іноземних транснаціональних корпорацій (ТНК) та компаній України є важливою складовою економічних відносин між Україною та світом. Така взаємодія може відбуватися на різних рівнях, включаючи інвестиції, торгівлю, технологічну співпрацю та інші форми співробітництва.

Взаємодія іноземних транснаціональних корпорацій (ТНК) та компаній України може мати як позитивні, так і негативні наслідки для економіки та суспільства країни. Основними позитивними наслідками можуть бути:

1. Приведення до впровадження новітніх технологій та методів виробництва. Іноземні ТНК можуть надавати доступ до своїх найкращих технологій та досліджень, що допоможе українським компаніям покращити якість своїх продуктів та послуг, а також знизити витрати на їх виробництво.

2. Збільшення інвестицій та створення нових робочих місць. Іноземні компанії можуть інвестувати в Україну та розширювати свою діяльність, що забезпечить створення нових робочих місць та збільшення заробітної плати працівників.

3. Розвиток експорту. Взаємодія з іноземними ТНК може допомогти українським компаніям збільшити обсяги експорту за рахунок доступу до нових ринків збуту та підвищення якості продукції.

4. Покращення бізнес-середовища. Відкриття представництв та філій іноземних ТНК може сприяти покращенню бізнес-середовища в Україні, зокрема, шляхом впровадження стандартів корпоративного управління та інших найкращих практик.

З іншого боку, взаємодія з іноземними ТНК може мати й негативні наслідки, такі як:

1. Відтік капіталу. Іноземні компанії можуть переносити прибутки за кордон, що може знизити обсяги інвестицій в Україну та призвести до відтоку капіталу.

2. Залежність від іноземних компаній. У разі залежності від іноземних ТНК українські компанії можуть бути позбавлені можливості самостійно приймати стратегічні рішення, що може знизити їхню конкурентоспроможність та знизити рівень розвитку вітчизняної економіки.

3. Соціальні наслідки. Іноземні компанії можуть мати власні стандарти соціальної відповідальності, які можуть відрізнятися від національних стандартів. Це може призвести до негативного впливу на соціальний розвиток країни, зокрема на зайнятість, заробітну плату, трудові права тощо.

Отже, вплив іноземних транснаціональних корпорацій (ТНК) на економіку України в умовах глобалізації є досить складним та міжзалежним явищем. З

одного боку, іноземні ТНК можуть принести значний внесок у розвиток української економіки, забезпечуючи інвестиції, нові технології та робочі місця. З іншого боку, вони можуть мати негативний вплив на місцеві підприємства та промисловість, конкуруючи з ними на місцевому ринку.

Тому, аналізуючи цю ситуацію, ми можемо так сказати, що транснаціональні корпорації на сучасному етапі міжнародного розвитку відіграють велику роль, оскільки вони допомагають прискорювати технологічний прогрес, збільшують прямі іноземні інвестиції, які впливають на економіку України. Враховуючи ряд позитивних та негативних чинників уряд України має розробити відповідні закони для діяльності ТНК на території держави, щоб отримувати максимальну вигоду від компаній та мінімізувати втрати вітчизняних підприємств.

2.3 Сучасні тенденції діяльності ТНК «McDonalds» у світі та в Україні

МакДональдз - це одна з найвідоміших мереж ресторанів швидкого харчування у світі, заснована братами МакДональдзами - Річардом та Моррісом. Історія їхньої компанії починається в 1940 році, коли вони відкрили свій перший ресторан на південному заході США в місті Сан-Бернардіно, Каліфорнія.

У початковій фазі МакДональдз був звичайним рестораном зі звичайним меню та послугами. Однак, брати МакДональдзи були незадоволені тим, як їхня компанія працює, тому вони вирішили зробити радикальні зміни.

У 1948 році брати МакДональдзи створили свій ресторан на швидкопідйомний ресторан, де клієнти могли отримати замовлення лише за кілька секунд. Для цього вони використовували конвеєр, що дозволяв швидко приготувати її та передавати її клієнтам.

У 1955 році брати МакДональдзи почали франшизувати свій ресторан, що дало можливість розширення їхнього бізнесу за межі одного ресторану. Брати МакДональдзі розробили систему виробництва їжі, яка дозволяла готувати і

обробляти продукти великої кількості одночасно, а також зменшити час обслуговування клієнтів.

Франшиза "McDonald's" дала можливість підприємцям відкривати власні ресторани з брендом "McDonald's" та використовувати технології та процеси, які розробили брати МакДональдзи.

На даний момент «Макдональдс» працює в більш ніж 100 країнах світу. Згідно з офіційними даними компанії, станом на 31 грудня 2020 року загальна кількість ресторанів "McDonald's" становила 39 198. З них 36 059 ресторанів працюють на основі франчайзингу, що становить понад 92% усіх ресторанів компанії.

За даними компанії, у 2020 році «МакДональдз» відкрив близько 500 нових ресторанів по всьому світу, а також закрити близько 200 ресторанів через економічні труднощі, пов'язані з пандемією COVID-19.

McDonald's - це міжнародний ланцюжок ресторанів швидкого харчування. У компанії є кілька стратегій, які допомагають їй зберегти своє лідерство в галузі швидкого харчування. Ось декілька з них:

Інновації в меню: McDonald's постійно випускає нові страви і змінює своє меню, щоб задовольнити потреби і бажання споживачів. Наприклад, компанія використовує впровадження більш здорового меню, а також випускає сезонні пропозиції, щоб привернути нових клієнтів і зберегти існуючих.

Глобалізація: McDonald's працює в більш ніж 100 країнах та робить вагомий внесок в економіку країн. McDonald's враховує культурні особливості та смакові уподобання клієнтів у різних країнах. Наприклад, в Індії де багато людей є вегетаріанцями, компанія пропонує вегетаріанські страви, а в Китаї - страви з рисом. Також McDonald's працює з місцевими постачальниками, щоб забезпечити свої заклади свіжими продуктами, які відповідають місцевим стандартам та вимогам.

Глобалізація також дозволяє компаніям використовувати свій вплив та ресурси, щоб працювати з урядами та розвивати громади в країнах, де вони працюють. Наприклад, McDonald's відкриває центри навчання та розвитку в

деяких країнах, щоб допомогти місцевим жителям отримати нові навички та підвищити рівень життя.

Стандартизація: McDonald's підтримує суворі стандарти щодо якості та процесу приготування їжі в усіх своїх ресторанах по всьому світу. Це дозволяє компанії забезпечити однакову якість їжі та обслуговування у всіх своїх закладах.

Франчайзинг: McDonald's використовує франчайзингову модель бізнесу, дозволяючи підприємцям відкривати свої ресторани під брендом McDonald's. Це дозволяє компанії розширювати свій бізнес за короткий час і знижувати витрати.

Франчайзинг - це бізнес-модель, в якій компанія-франчайзор надає право на використання свого бренду, продуктів, послуг та технологій іншій компанії-франчайзи, за умови сплати роялті та виконання умов договору.

Для McDonald's франчайзинг є важливою стратегією з кількох причин:

- Розширення мережі: Франчайзинг дозволяє McDonald's швидко розширюватися та займати нові ринки. Франчайзингові партнери самостійно фінансують відкриття нових ресторанів, що дозволяє компанії зменшити свої витрати на розвиток мережі.
- Зниження витрат: Компанія може знизити свої витрати, передаючи на франчайзингового партнера відповідальність за деякі аспекти бізнесу, такі як найм працівників, закупівля продуктів та матеріалів, операційні витрати тощо.
- Локальна експертиза: Франчайзинг дозволяє McDonald's працювати з місцевими підприємцями, які мають локальну експертизу та знання ринку. Це дозволяє компанії адаптувати свій бізнес в різних країнах.

Більшість доходів компанії базується на продажах, але також плата за франшизу складає велику частку доходів McDonald's (рис. 2.1), проте зворотньою стороною є зменшення контролю попиту на продукцію під впливом як внутрішніх (зміни у законодавстві країни для стимулювання вітчизняного ресторанного бізнесу, закриття ресторанів через пандемію та введення карантинних заходів і т.п.), так і зовнішніх факторів (зменшення кількості

туристів у зв'язку з COVID – 19, що скорочує споживання продукції McDonald's у туристичних центрах тощо).

Нижче наведено структуру доходів компанії McDonald's Corporation за останні чотири роки (з 2019 по 2022 роки), згідно з їхніми щорічними звітами:

2022:

- Загальний дохід: 23,9 млрд доларів
- Доходи від продажів ресторанів: 9,9 млрд доларів
- Роялті від франчайзингу: 6,2 млрд доларів
- Оперативний прибуток: 9,9 млрд доларів

2021:

- Загальний дохід: 19,2 млрд доларів
- Доходи від продажів ресторанів: 7,6 млрд доларів
- Роялті від франчайзингу: 4,6 млрд доларів
- Оперативний прибуток: 7,5 млрд доларів

2020:

- Загальний дохід: 19,2 млрд доларів
- Доходи від продажів ресторанів: 7,5 млрд доларів
- Роялті від франчайзингу: 4,6 млрд доларів
- Оперативний прибуток: 7,3 млрд доларів

2019:

- Загальний дохід: 21,0 млрд доларів
- Доходи від продажів ресторанів: 8,8 млрд доларів
- Роялті від франчайзингу: 5,5 млрд доларів
- Оперативний прибуток: 9,4 млрд доларів

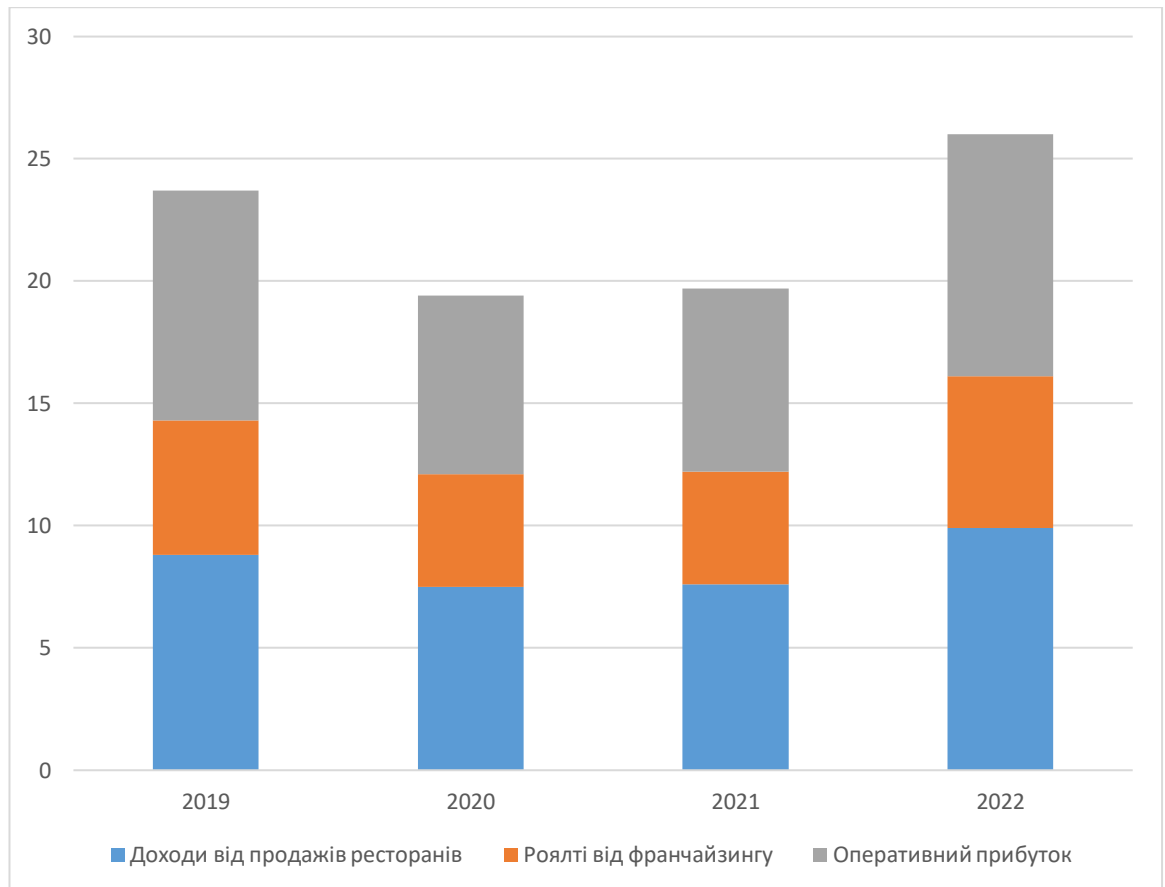

Рис. 2.10. Структура доходів компанії «McDonald's Corporation» у 2019 – 2022 роках.

Джерело [28].

З цих даних можна зробити висновок, що доходи компанії McDonald's складаються з продажу ресторанів та роялі від франчайзингу. При цьому, доходи від продажу ресторанів перевищують роялі від франчайзингу. Оперативний прибуток також є важливим показником для компанії. Але компанія тільки почала відновлювати свої доходи після COVID – 19, згідно діаграми вище ми можемо бачити дану тенденцію.

У рейтингу «Fortune 500» McDonald's займає 109 місце на 2022 році, проте компанія посилила свої конкурентні позиції протягом останніх років. Наприклад, у 2019 році Макдональдс посів 137 -е місце, а в 2017 -му – 136 -е у рейтингу Fortune 500 (рис. 2.2).

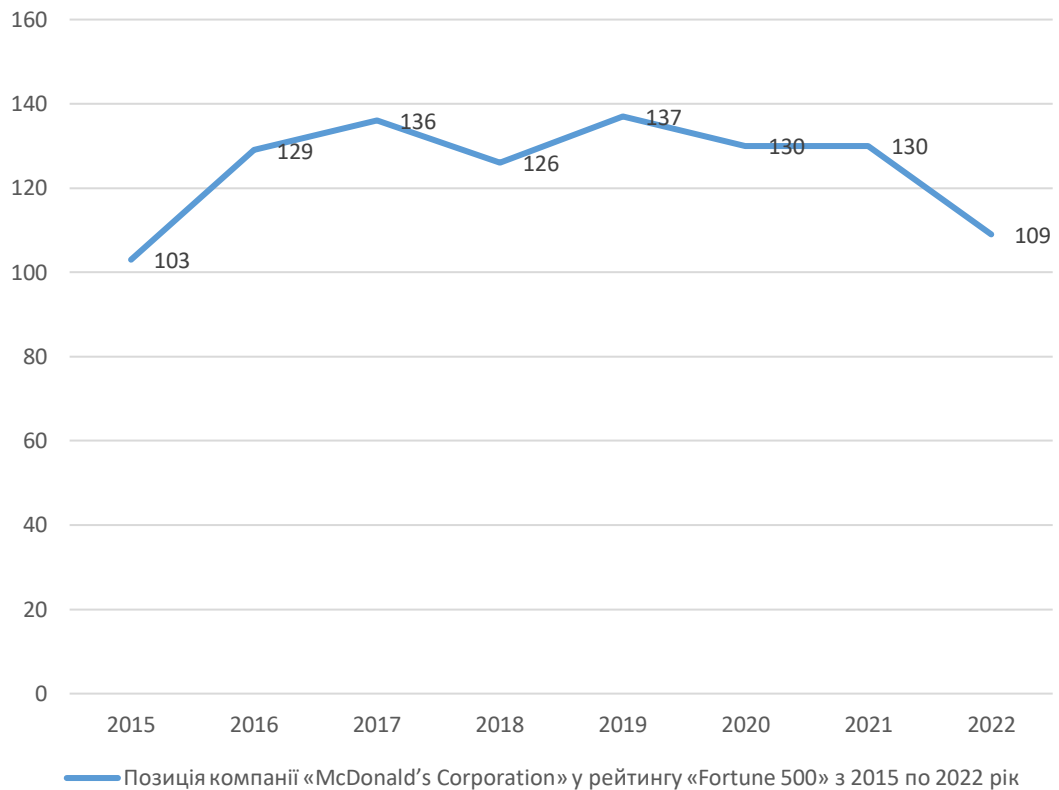

Рис. 2.11. Позиція компанії «McDonald's Corporation» у рейтингу «Fortune 500» з 2015 по 2022 рік.

Джерело [28].

З цих даних видно, що компанія McDonald's Corporation займає достатньо високу позицію в рейтингу "Fortune 500" та повертається до позицій, які займала компанія до пандемії, але її позиція залежить також від рівня конкуренції в галузі та інших факторів. Але не зважаючи на це компанія продовжує бути однією з найбільших і успішних компаній в США.

Макдональдс є єдиною з найбільших мереж швидкого харчування в світі, але на сьогоднішній день на ринку діє багато конкурентів, які також пропонують широкий вибір страв та послуг швидкого харчування. Деякі з найбільших конкурентів Макдональдс у світі це:

1. Subway - мережа ресторанів швидкого харчування, що спеціалізується на сендвічах та салатах.
2. KFC - мережа ресторанів, що пропонує куряче м'ясо, фри та інші страви американської кухні.

3. Burger King - мережа ресторанів, що спеціалізуються на бургерах та інших стравах швидкого харчування.
4. Starbucks - мережа кав'ярень та ресторанів швидкого харчування, що пропонують каву, чай, печиво та інші страви.
5. Domino's Pizza - мережа ресторанів, що спеціалізується на піці та інших стравах італійської кухні.
6. Taco Bell - мережа ресторанів, що пропонує мексиканські страви та традиційні американські страви швидкого харчування.
7. Wendy's - мережа ресторанів, що спеціалізується на бургерах, курячому м'ясі та салатах.
8. Dunkin' Donuts - мережа кав'ярень та ресторанів швидкого харчування, що пропонують каву, пончики та інші страви.
9. Chick-fil-A - мережа ресторанів, що пропонує куряче м'ясо, бургери та інші страви.
10. Pizza Hut - мережа ресторанів, що спеціалізується на піці та інших стравах італійської кухні

McDonald's є одним із найбільш визнаних брендів у світі, і компанія вкладає значні кошти в маркетинг та рекламу. Компанія проводить рекламні кампанії на телебаченні, радіо, в Інтернеті та інших медіа, а також залучає відомих людей, щоб привернути увагу до своїх продуктів.

Наприклад, McDonald's часто використовує відомих людей, щоб привернути увагу до своїх продуктів та кампаній. Наприклад, у 2019 році компанія запустила кампанію з використанням персонажів з відеоігор, включаючи Соніку та Покемонів, які допомогли привернути увагу до своїх дитячих страв.

Крім того, McDonald's також проводить рекламні кампанії з використанням відомих спортсменів, акторів та музикантів. Наприклад, у 2021 році компанія випустила рекламу з боксером Крістіаном Ліндерсом та репером Тревісом Скоттом, які промовляли про продукти компанії та залучали увагу молодіжної аудиторії.

Крім того, компанія також використовує соціальні медіа та інші цифрові канали для просування своїх продуктів та кампаній. Наприклад, McDonald's активно використовує Instagram, Twitter та Facebook для публікації своїх продуктів та взаємодії зі своїми клієнтами. Також компанія випускає спеціальні мобільні додатки, які дозволяють замовляти їжу та отримувати промо-коди та знижки.

Загалом, McDonald's демонструє велику ефективність у використанні різних маркетингових інструментів для підтримки свого бренду та продуктів.

Також величезну увагу компанія приділяє стандартам якості продукції. По всьому світу розташовані представництва компанії, які контролюють високу якість продукції. Також McDonald's діють програми з навчання працівників щодо безпеки та якості продуктів. Через високі стандарти якості компанія запровадила під час COVID-19 програму Safety +.

Safety + - це програма безпеки та гігієни, яку запроваджує McDonald's для забезпечення безпечної та гігієнічної роботи у своїх ресторанах по всьому світу. Програма Safety + розроблена з метою дотримання найвищих стандартів безпеки та гігієни у харчовій промисловості, щоб запобігти поширенню захворювань та захистити здоров'я клієнтів та працівників. Запровадження програми Safety + відображається на сайті McDonald's, де клієнти можуть знайти повну інформацію про заходи, які вживає компанія для забезпечення безпеки та гігієни у ресторанах. Програма Safety + є однією з ініціатив компанії McDonald's, що демонструє її зобов'язання забезпечення безпечного та здорового середовища для своїх клієнтів та працівників.

Підприємницьку діяльність компанії можна розпочати з аналізу майна та джерел його придбання.

Розглянемо динаміку вартості активів та ринкової вартості компанії:

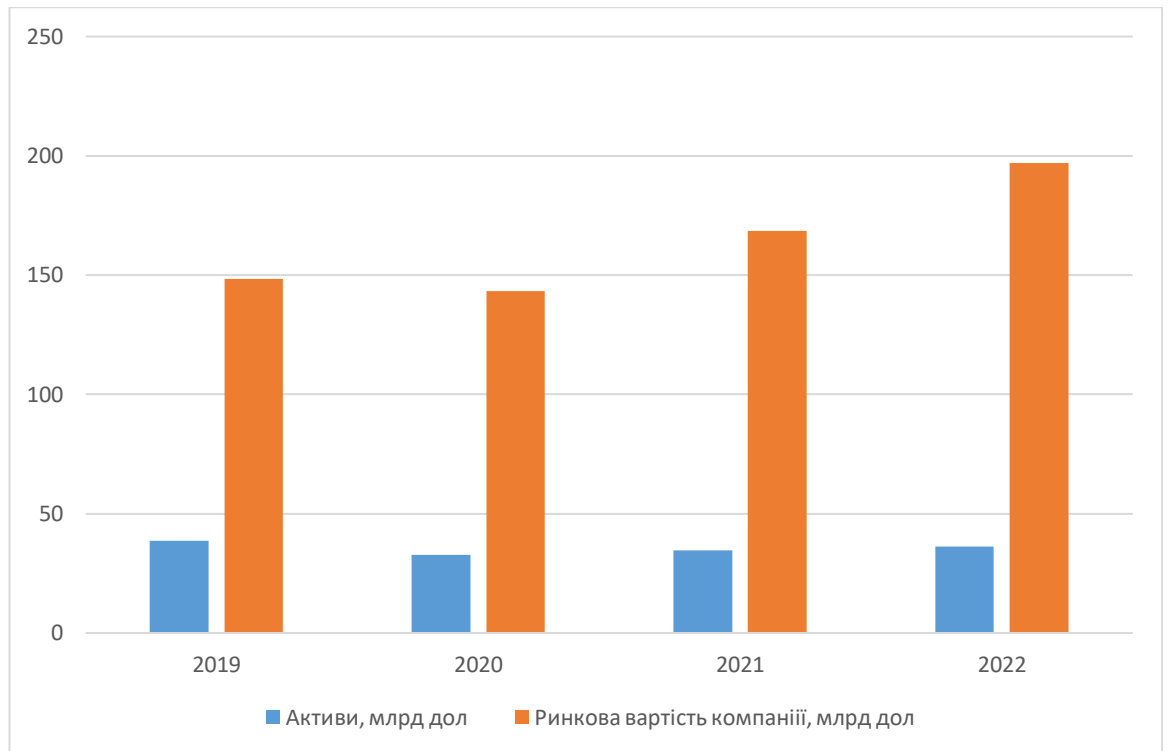

Рис. 2.12. Динаміка вартості активів та ринкова вартість «McDonald's Corporation» з 2019 по 2022 рік.

Джерело [28].

Для оцінки динаміки обсягу активів та ринкової вартості компанії McDonald's Corporation у 2019 - 2022 роки було взято дані з їхніх річних звітів та фінансових звітів, а також з веб-сайту Yahoo Finance.

Обсяг активів компанії McDonald's Corporation у 2019 році становив близько 38,6 мільярда доларів США, у 2020 році - 32,8 мільярда доларів США, у 2021 році - 34,5 мільярда доларів США та у 2022 році - 36,3 мільярда доларів США.

Ринкова вартість компанії McDonald's Corporation у 2019 році становила близько 148,3 мільярда доларів США, у 2020 році - 143,4 мільярда доларів США, у 2021 році - 168,5 мільярда доларів США та у 2022 році - 197,1 мільярда доларів США.

Загалом, за цей період обсяг активів компанії McDonald's Corporation знизився у 2020 році, а потім знову зріс у 2021 та 2022 роках. Ринкова вартість компанії зросла постійно від 2019 до 2022 року, з відмітним зростанням у 2021

та 2022 роках. Це свідчить про успішність компанії та високу довіру ринкових учасників до її бізнесу.

У підсумку ми можемо створити SWOT-таблицю, щоб підсумувати всі сильні, слабкі сторони та загрози з можливостями.

Таблиця 2.3

SWOT-матриця діяльності компанії «McDonald's Corporation»

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>найвища цінність бренду в торгових марках швидкого харчування</p> <p>міжнародна мережа</p> <p>смачна їжа</p> <p>McDonalds – компанія, що займається нерухомістю</p> <p>висока якість маркетингу</p> <p>покращений контроль якості та протоколи охорони здоров'я</p> <p>стабільний дохід завдяки успішним франчайзинговим та маркетинговим кампаніям</p> <p>використання технологій для покращення взаємодії з клієнтами в магазинах та мобільних додатках</p>	<p>кадровий дефіцит</p> <p>дохід сильно залежить від франчайзі</p> <p>одноманітність меню</p>
Можливості	Загрози
<p>цифровий маркетинг</p> <p>глобальне розширення</p> <p>відновлення іміджу бренду</p> <p>мобільне замовлення та McDelivery.</p>	<p>постпандемічна криза COVID – 19</p> <p>побудова неефективної стратегії розвитку</p> <p>негативний вплив глобалізаційних процесів</p> <p>торгова політика та регуляторні тарифи різних країн</p> <p>перебої в ланцюгах поставок</p> <p>ризики франчайзингової моделі бізнесу;</p> <p>зростання нормативно – правових обмежень в країні.</p>

Завдяки SWOT – аналіз компанії ми можемо дійти до висновку, що незважаючи на тимчасові невдачі, кризи та пандемії, McDonald's все ще залишається в індустрії швидкого харчування найбільш знаковою торговою

маркою з дуже великою кількістю лояльних клієнтів по всьому світу. У McDonald's великий потенціал для зростання, однак для збільшення свого прибутку, компанії доводиться проходити через велику кількість загроз.

McDonald's є єдиною з найбільших мереж швидкого харчування в Україні. Перший ресторан був відкритий в Києві в 1997 році, і з тих пір компанія розширилася на більш ніж 100 ресторанів по всій країні. У 2021 році McDonald's зайняв 76 позицію в рейтингу.

У своїх ресторанах McDonald's пропонує широкий асортимент продуктів швидкого харчування, таких як гамбургери, картопля фрі, чікен-нагетсі, салати та напої. Компанія також повідомляє своїми кампаніями з маркетингу та реклами, такими як Happy Meal та Monopoly.

McDonald's в Україні працює з місцевими постачальниками для забезпечення продуктів своїх ресторанів високою якістю та зменшенням екологічного впливу. Крім того, компанія підтримує ряд благодійних програм та ініціатив в Україні, зокрема, «Кохані діти», «МакДональдс та спорт» та «МакДональдс та культура».

Останні кілька років McDonald's в Україні також розширив свою мережу, відкриваючи нові ресторани в різних містах країни, таких як Львів, Одеса, Харків та інші. Компанія також продовжує вдосконалювати свої процеси та технології, зокрема, впроваджуючи безконтактні операції та програми лояльності для своїх клієнтів.

Щодо рентабельності, валовий прибуток компанії в середньому становив близько 50% за останні роки. Операційна рентабельність також знаходиться на високому рівні – рентабельність EBITDA становила близько 15% за останні кілька років.

Чистий прибуток McDonald's Україна протягом останніх років демонструє позитивну динаміку – якщо у 2016 році він сягав близько 300 млн грн, то у 2019 році – вже 960 млн грн, у 2020 – 715 млн грн (попри негативний вплив карантину через коронавірус). Це ми можемо спостерігати на рис. 2.13.

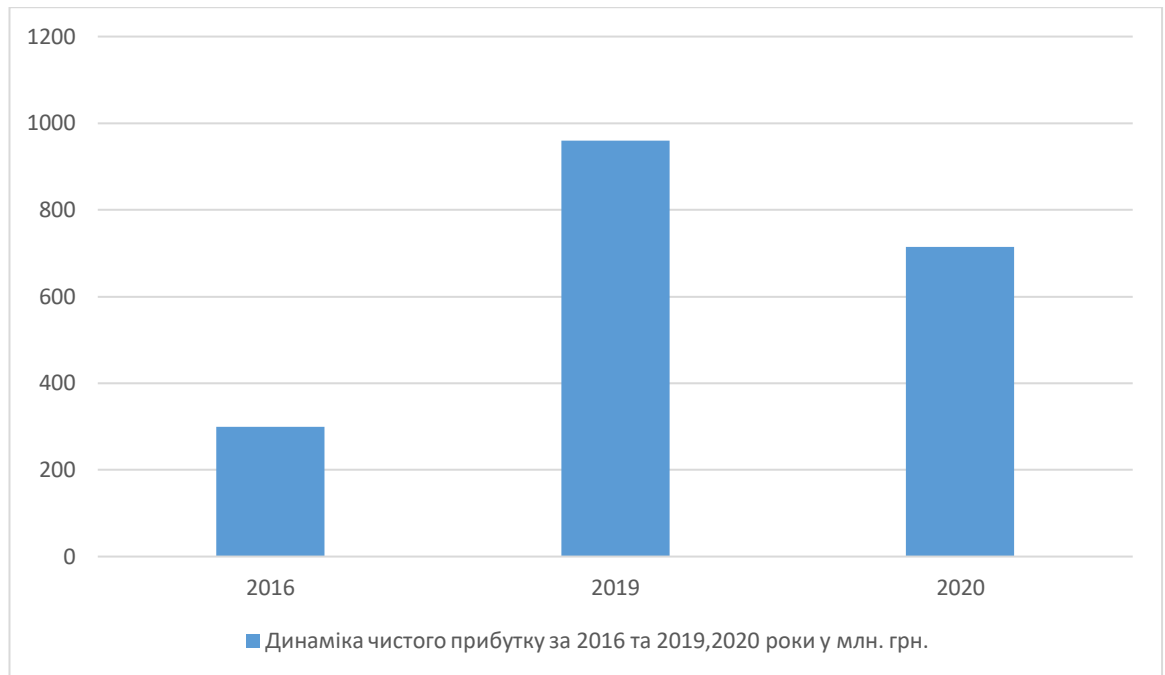

Рис. 2.13. Динаміка чистого прибутку за 2016 та 2019,2020 роки у млн. грн.

Враховуючи гарні фінансові показники компанії в Україні з 2016 року та зростання купівельної спроможності населення України за останні кілька років, McDonald's має досить амбітні плани щодо свого подальшого розширення.

21 травня 2021 року в харківському ТЦ «Нікольський» відкрився 100-й ресторан McDonald's в Україні. Також зазначимо, що у 2021 році відкриється перший в Україні ресторан, розташований вздовж траси (с. Гола, Бориспільський район, Київська область).

Компанія планує далі розвивати цей напрямок і веде переговори з АЗС про відкриття ресторанів на АЗС. Мережа ОККО відома як найбільш ймовірний потенційний партнер для розвитку проекту.

McDonald's Corporation, як і більшість компаній у світі, відчула на собі вплив пандемії COVID-19 на свою діяльність. У березні 2020 року компанія закрила більшість своїх ресторанів у всьому світі, включаючи Україну, у зв'язку зі зростанням кількості захворювань на COVID-19 та настанов урядів щодо обмеження громадських зборів.

Український галузь McDonald's Corporation також закрила більшість своїх ресторанів, проте вони продовжували працювати в режимі доставки та

самовивозу. Згідно з офіційними звітами, компанії в Україні відчули зниження доходів внаслідок пандемії.

Щодо війни в Україні, McDonald's Corporation не здійснювала діяльність у зоні бойових дій. У 2014 році, після початку конфлікту на сході України, компанія закрила всі свої ресторани в Криму та припинила діяльність на цій території. В останніх регіонах України діяльність McDonald's Corporation продовжується, незважаючи на війну.

Не зважаючи на пандемію та війну в Україні компанія не звільняє працівників, а навпаки збільшує кількість робочих місць. За даними на 2021 рік кількість працівників становила близько 10 000 чоловік. Також коли інші ресторани закривалися та звільняли персонал McDonald's нікого не звільняв, але тимчасово припинив свою діяльність з 24 лютого 2022 року, хоча близько 60% працівників були у вимушених відпустках. Відновлення роботи компанії на ринку України це сигнал для інших міжнародних компаній. McDonald's своїм прикладом показує, що можна працювати навіть під час війни.

Водночас McDonald's, на відміну від деяких своїх конкурентів, не поспішав відновлювати роботу в умовах воєнного стану — лише в серпні з'явилися чутки про повторне відкриття. Перший заклад знову відкрився 20 вересня, та працювали лише в режимі доставки (з використанням сервісу Glovo). Поступове відновлення роботи закладів швидкого харчування мережі тривало майже всю осінь, на кінець 2022 року в Україні запрацювало 64 ресторани. Окремо хочу відзначити вихід компанії з ринку Росії. 14 березня компанія закрила 850 ресторанів у країні агресора, а 16 травня оголосила про повний відхід з російського ринку. За оцінками, цей крок обійдеться McDonald's у понад 1 мільярд доларів, але незважаючи на це, чистий прибуток групи за перші дев'ять

За 25 років роботи McDonald's інвестувала близько 350 млн. доларів, до держбюджету було перераховано 10 млрд грн податків, а також на благодійність 124 млн грн. Під час війни українці отримали від компанії 135 тонн продукції на суму понад 60 млн грн. Співробітники та волонтери займалися закупівлею товару, пакуванням та доставкою наборів продуктів, які через благодійну

програму Фондації Дім Рональда МакДональда отримали тисячі сімей у різних містах України.

Зараз мережа "МакДональдз в Україні" нараховує 109 ресторанів у 24 містах країни.

На грудень-2021 статутний капітал ПП "МакДональдз Юкрейн Лтд." становив 901,801 млн грн.

На жаль, через пандемію та війну в Україні багато даних з 2019 по 2022 рік McDonald's не оприлюднила та ми не можемо в повній мірі провести аналіз її діяльності на території України. Але зараз компанія залишається однією з найбільших мереж швидкого харчування та входить у ТОП-100 компаній в Україні. Також, McDonald's зробила великий вклад у розвиток технологій та економіку країни.

2.4 Перспективи розвитку ТНК в Україні

Сьогодні в Україні діють іноземні ТНК і вітчизняні компанії, які наближаються до рівня світових ТНК. Про перспективи розвитку ТНК говорити дуже важко, адже в Україні – війна. Пандемія у 2019 році також призвела до падіння глобальної діяльності ТНК. Продовольча криза, яка створена війною, впливає на прибуток компаній. Зменшився попит на деякі види послуг. За останні три роки наш ринок залишили понад тридцять ТНК.

Але світова економіка продовжує розвиватися. Глобалізація та інтернаціоналізація – це основні процеси розвитку сучасного світу. ТНК відіграють значну роль у глобальній економіці, вони окреслюють напрям розвитку міжнародної економіки. Діяльність корпорацій впливає на розвиток міжнародних торговельних шляхів, збільшення обсягів іноземних інвестицій та залучення капіталу іноземних компаній.

Україна не залишиться осторонь процесів транснаціоналізації та інтеграції національних економік. Наша країна постійно прагне покращити своє

економічне становище, розуміючи, що ТНК є одним із ключових суб'єктів ефективного розвитку національної економіки.

Україна прагне розвивати міжнародні економічні відносини, а для цього вона сприяє розвитку міжнародних ТНК на своїй території. Та створює власні корпорації, які у майбутньому мають стати транснаціональними. Для цього держава зробила певні кроки. Прийняті закони, які регулюють іноземні інвестиції: «Про зовнішню економічну діяльність»; «Про інвестиційну діяльність»; «Про підприємництво»; «Про оподаткування прибутку підприємств»; «Про державну програму заохочення іноземних інвестицій»; «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон»; «Про режим іноземного інвестування». Маючи правову базу українські корпорації знаходяться на початковому етапі. Найбільші українські корпорації – це компанія «УкрАВТО», кондитерська корпорація «Рошен», «Систем Кепітал Менеджмент». В Україні найприбутковіші компанії, які займаються металургійною та видобувною промисловістю. У перспективі на світовому ринку можуть діяти нові українські ТНК – державна компанія «Укргазвидобування», а також «Епіцентр», бо планує вийти на ринок Грузії. На міжнародні ринки можуть вийти машинобудівні гіганти – «Мотор Січ» та «Антонов». Велика перспектива в українських АЗС. Приблизно 25 українських підприємств можуть стати ТНК.

Для іноземних ТНК Україна приваблива багатьма факторами, а саме: своїм місцем розташування, ефективним функціонуванням агропромислового комплексу, фінансового ринку та промисловості. Вищезгадані галузі є пріоритетними через те, що вони мають перспективу для реалізації інновацій. Тому іноземні компанії спрямовують свої кошти у будівництво, нерухомість, торгівлю, переробну промисловість, а не у високотехнологічні галузі.

Але в Україні є фактори, які заважають діяльності ТНК – це наявність корупції; нестабільна політична та економічна ситуація; недосконалість податкової системи; високий рівень інфляції; дефіцит держбюджету; недосконалість судової гілки влади.

Повномасштабне вторгнення на територію України негативно вплинуло на економіку нашої країни. Це падіння ВВП і збільшення частки безробіття. Дуже важко говорити про перспективи відновлення економіки країни тому, що триває міграція мільйонів українців. І зруйновані великі промислові підприємства. Для підвищення рівня економіки України Уряд розробив План відновлення України на 10-річну перспективу. Цим планом передбачається три етапи відновлення:

- Стійкість. Відновлення об'єктів критичної інфраструктури (ремонт будевель, котелень, мереж, бізнесу).
- Відновлення (2023-2025рр.). Відбудова об'єктів соціальної сфери, будівництво нового житла.
- Модернізація (2026-2032рр.). Заходи для вступу України в ЄС.

Економічні реформи під час війни не планують зупиняти. Україна посилила антикорупційні заходи, що є першочерговим під час відбудови. Планується перевести під стандарти ЄС «Зелену економіку» та цифровізацію усіх процесів.

За даними GlobalData більше 300 ТНК світу мають по одній дочірній компанії в Україні. Але провідна агропродовольча компанія Bunge і провідний виробник відновлювальної енергії Scates нараховують по 10 дочірних компаній. Після вторгнення росії в Україну Bunge припинила свою діяльність.

Пивоварна компанія Carlsberg AG призупинила роботу в Києві, Львові та двох заводах на Сході України.

У компанії ArcelorMittal працює близько 29 000 робітників, які втратять роботу через сповільнення виробництва до «технічного мінімуму» та припинення роботи на шахтах.

Припинення діяльності іноземних ТНК погіршує економіку України. Вхід нових корпорацій на наш ринок зараз неможливий через війну.

Якщо після війни в Україні буде встановлено мирний режим і економіка країни почне відновлюватися, то зміниться підхід транснаціональних корпорацій (ТНК) в Україні.

Одна з можливих змін - це збільшення інвестицій ТНК в Україні. Якщо війна призвела до зниження інвестицій в країні, після відновлення світу можна очікувати зростання інтересу ТНК до українського ринку. Це може призвести до підвищення конкуренції на ринку, що сприятиме розвитку економіки країни.

Після війни можна очікувати, що транснаціональні корпорації будуть зацікавлені в інвестуванні в таку сферу економіки, як:

- **Енергетика:** Україна має значні потенціали для розвитку відновлюваної енергетики, такої як сонячна, вітрова, гідроенергетика, біопаливо тощо. Транснаціональні корпорації можуть інвестувати в будівництво нових електростанцій, виробництво екологічно чистих енергетичних технологій та обладнання, а також у розвиток мережі передачі електроенергії.

- **Інфраструктура:** Україна потребує значних інвестицій у розвиток транспортної інфраструктури, такої як дороги, залізниці, морські та річкові порти, аеропорти тощо. Транснаціональні корпорації можуть інвестувати в будівництво та ремонт доріг, модернізацію залізничної та морської інфраструктури, розвиток логістичних центрів та транспортних мереж.

- **Інформаційні технології:** Україна має значний потенціал у сфері інформаційних технологій, в тому числі розробки програмного забезпечення та послуг обробки даних. Транснаціональні корпорації можуть інвестувати в розробку та виробництво програмного забезпечення, кібербезпеку, телекомунікаційні послуги та ін.

- **Аграрна промисловість:** Україна є однією з найбільших країн-виробників сільськогосподарської продукції в Європі, тому транснаціональні корпорації можуть зацікавитися інвестуванням у галузі збирання, переробки та зберігання сільськогосподарської продукції. Крім того, Україна має значні запаси корисних копалин, таких як залізна руда, вугілля та газ, що може зацікавити транснаціональні корпорації з галузі важкої промисловості.

Ці сфери можуть стати привабливими для транснаціональних корпорацій, оскільки вони мають значний потенціал для зростання та розвитку в Україні.

Також можливі зміни переваг ТНК в Україні. Наприклад, можливо підвищення уваги до соціально відповідальної діяльності, сприяння розвитку малих та середніх підприємств, а також зміна підходів до охорони довкілля та збереження природних ресурсів.

Можливі зміни законодавства та регулювання корпоративної діяльності, може вплинути на стратегії ТНК в Україні. Наприклад, можливо застосування більш жорстких вимог щодо утримання прав людини, прозорості та корпоративної соціальної відповідальності.

Загалом, зміна діяльності транснаціональних корпорацій в Україні після війни залежить від багатьох факторів, таких як економічний стан країни, законодавство та регулювання діяльності, а також політичний та соціальний контекст країни.

У післявоєнний період ТНК стануть потенційними інвесторами для відбудови країни. Для них буде цікавим часткова переорієнтація економіки та відкриття нових ринків і логістичних маршрутів. Залучення іноземних ТНК в Україну та відкриття вітчизняних покращить ситуацію з безробіттям, стимулюватиме розвиток та впровадження нових технологій.

Отже, можна зробити висновок, що розвиток транснаціональних корпорацій в Україні після війни можуть бути цілком перспективними. По-перше, після закінчення війни може настати період відбудови, що залежить від значних інвестицій у сферу економіки країни. Транснаціональні корпорації можуть стати ключовими інвесторами в цьому процесі.

По-друге, Україна має значний потенціал у різних сферах, які можуть зацікавити транснаціональні корпорації, наприклад, виробництво та обробка сировинних матеріалів, енергетика, харчова та лісова промисловість, інформаційні технології, туризм та ін. Також наявність дешевої робочої сили може зробити Україну привабливим місцем для розміщення виробничих підприємств транснаціональних корпорацій.

По-третє, уряд України веде активну політику підтримки іноземних інвестицій та бізнесу, що створює сприятливі умови для діяльності транснаціональних корпорацій.

Однак слід зазначити, що на розвиток транснаціональних корпорацій в Україні можуть впливати різні чинники, такі як політична стабільність, рівень корупції, наявність ефективної системи права та ін. Тому, для того, щоб транснаціональні корпорації успішно розвивалися в Україні, важливо, щоб уряд та суспільство доклали зусиль для створення сприятливих умов для бізнесу та іноземних інвесторів.

Висновки до розділу 2

Транснаціональні корпорації (ТНК) грають важливу роль на світовому ринку в умовах глобалізації. Вони мають значний вплив на економіку, політику та культуру країни, з якими вони співпрацюють, і можуть впливати на прийняття рішень у різних сферах життя.

Одним із головних впливів діяльності ТНК на світовий ринок є їх здатність до розвитку міжнародної торгівлі. ТНК може виробляти свої товари і послуги в різних країнах світу, а потім реалізовувати їх на міжнародному ринку. Це дозволяє ТНК збільшити свої прибутки та підвищити свою міжнародну конкурентоспроможність.

Прямі іноземні інвестиції є гарним інструментом для проникнення ТНК у різні сфери економіки та країни. ТНК можуть використовувати ПІІ для отримання доступу до нових ринків, технологій, ресурсів та людських ресурсів, а також для зменшення витрат на виробництво. Це може сприяти зростанню економіки та підвищенню зайнятості в країнах-отримувачах інвестицій. Вплив транснаціональних корпорацій через прямі іноземні інвестиції може бути як позитивним, так і негативним для країн-отримувачів інвестицій. Важливо, щоб влади країн-отримувачів регулювали діяльність ТНК та забезпечували дотримання стандартів соціальної та екологічної відповідальності.

Також впливом діяльності ТНК є технологічний прогрес. Багато ТНК мають великі ресурси для проведення досліджень та розробки нових технологій. Вони можуть впливати на те, які нові технології впроваджуються в різних галузях промисловості та послуг. Це може мати значний вплив на конкуренцію на світовому ринку.

ТНК значно впливають на стандарти життя в країнах, де вони працюють. Наприклад, ТНК може забезпечити робочі місця та підвищити рівень заробітної плати своїх працівників. Однак вони також можуть знизити ціну праці та порушити права працівників, що може призвести до негативних соціальних наслідків.

Діяльність іноземних транснаціональних корпорацій (ТНК) на території України може мати значний вплив на розвиток економіки та всіх її сфер. Основними напрямками діяльності іноземних ТНК в Україні є нафтогазова, енергетична, металургійна, хімічна, телекомунікаційна та інші галузі.

З одного боку, діяльність іноземних ТНК може мати позитивний вплив на українську економіку, забезпечуючи прямі інвестиції, нові технології, робочі місця та високі стандарти виробництва. Наприклад, іноземні компанії можуть привезти в Україну нові технології в області енергоефективності та відновлюваної енергетики, а також забезпечити кваліфіковану силу праці та підвищення її кваліфікації.

З іншого боку, діяльність іноземних ТНК може мати й негативний вплив на економіку та суспільство України. Наприклад, іноземні компанії можуть відчужувати земельні та природні ресурси України, втручатися в політичне та економічне життя країни, а також не виконувати вимог законодавства в галузі охорони навколишнього середовища та соціальної відповідальності.

Також досліджена нами компанія McDonalds це одна з найвідоміших мереж ресторанів швидкого харчування у світі. Компанія пропонує широкий асортимент страв, таких як гамбургери, куряче м'ясо, картопля фрі, салати та напої. Через високі стандарти якості компанія займає провідні позиції на світовому ринку.

Варто відзначити, що діяльність McDonald's в Україні впливає на різні сфери економіки, зокрема на громадське харчування, транспортну та логістичну галузі, сільське господарство, фінансову та банківську сферу, а також на зайнятість. Компанія активно співпрацює з місцевими постачальниками, що позитивно впливає на розвиток місцевого бізнесу та економіки в цілому.

Під час повномасштабного вторгнення росії на територію України McDonald's не покинула ринок нашої країни та не звільняла працівників як це робили інші ресторани, а навпаки виплачували заробітну плату всім працівникам та постачала великі обсяги гуманітарної допомоги.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день саме ТНК відіграють найважливішу роль в процесі глобалізації та фактично вирішують ключові питання нового економічного і територіального поділу світу і, будучи активним учасником процесів глобалізації, задають темп та характер розвитку суспільства. Стабільний розвиток країни в сучасних умовах глобалізації не можливий без взаємодії з транснаціональними корпораціями.

У сучасному світі ТНК є важливим суб'єктом для світової економіки. Корпорації розвиваються довгий історичний період. На сьогоднішній день корпорації в своїй діяльності спираються на сучасну науку, технології та інноваційний бізнес.

ТНК мають централізоване управління, єдину політику та стратегію розвитку для всіх своїх суб'єктів. Об'єднуючи суб'єкти господарювання, вони поглинають вигідні ресурси для власного прибутку.

Структуру ТНК розрізняють за такими типами:

- Тип інтеграції (горизонтально і вертикально інтегровані та диверсифіковані).
- Тип ієрархії (ієрархічний та етархічний).
- За ступенем залежності від організаційного центру (м'які та жорсткі).

Підтримка науково-технічного процесу, забезпечення розвитку виробництва, спонукання до поліпшення тенденції глобальної світової економіки та конкуренція на світовому ринку – це основні функції ТНК. Роль ТНК не тільки економічна, а й соціальна та політична.

Чисельність ТНК стрімко зростає, а їх доходи більші за розміри бюджетів окремих країн.

Але епідемія COVID-19 та війна в Україні спонукали ТНК змінити географічне розташування та види діяльності. Тому компанії та країни

починають адаптуватися до нових тенденцій ведення бізнесу. Головні – це онлайн-торгівля та тотальна цифровізація світової економіки.

На сучасному етапі світове господарство піддається значному впливу транснаціоналізації світової економіки. Даний процес призводить до зростання інвестування на міжнародному рівні. Зараз ТНК мають роль найбільшого світового інвестора.

Наразі ТНК контролюють майже половину промислового виробництва у світі та дві треті міжнародної торгівлі, а патенти та ліцензії на нові технології контролюються корпораціями на 4/5.

Зараз прямі іноземні інвестиції через COVID-19 та війну в Україні значно скоротилися, але не будемо забувати, що ПІІ мають здатність швидко реагувати.

Також ми досліджували діяльність іноземних ТНК в Україні та можемо зробити наступний висновок. Вплив діяльності ТНК на національну економіку може бути позитивним та негативним. Одним із головних недоліків діяльності ТНК в Україні для вітчизняних виробників є неспроможність утримувати конкурентне становище порівняно з великими міжнародними корпораціями. Якщо розглядати роль ТНК в економіці України, то небезпекою є перехід контролю до іноземних партнерів у стратегічних сферах. Але також транснаціональні корпорації позитивно впливають на економіку країн, а саме: залучення іноземних інвестицій та створення нових робочих місць. ТНК можуть інвестувати в розвиток галузей, що сприяє зростанню ВВП та забезпечує економічний розвиток країни в цілому. Також ТНК може призвести до підвищення якості продукції та послуг, впровадження нових технологій та підвищення ефективності виробництва. Крім того, присутність ТНК на ринку може сприяти конкуренції та зниженню ціни на товари та послуги, що є вигідним для споживачів.

McDonald's займає вагомому позицію в глобальній економіці, створюючи робочі місця, підтримуючи зернові ферми та інші постачальницькі ланки, інвестуючи в нові технології та розвиток бренду. Компанія впливає на ринок

швидкого харчування в цілому та стає числом гравців на ринках, де вона присутня.

Україна не стала виключенням, та присутність McDonald's в країні створює робочі місця для тисяч українців та підтримує інфраструктуру постачальницьких ланок. Крім того, присутність міжнародних брендів, таких як McDonald's, є позитивним сигналом для інвесторів та сприяє розвитку туризму та гостинності в країні.

Загалом, McDonald's займає вагому позицію у світовій та українській економіці, створюючи робочі місця та сприяючи розвитку інфраструктури та інновацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білорус О.Г. Глобальний конкурентний простір: монографія. Київ: КНЕУ, 2017. 680 с.
2. Борисенко З.М. Основи конкурентної політики: підручник. Київ: Таксон, 2018. 304 с.
3. Вовк С. Стратегії ТНК: злиття та поглинання [Електронний ресурс] / Журнал Європейської економіки № 1, 2013. URL:<http://jeej.tneu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/618/596>
4. Георгіаді Н. Г. Застосування підприємствами принципів побудови організаційних структур управління [Електронний ресурс]: Ефективна економіка / Н. Г. Георгіаді, У. І. Когут, Р. Б. Вільгуцька. –URL: [ojs.dsau.dp.ua > index.php > efektyvna-ekonomika > article > view](http://ojs.dsau.dp.ua/index.php/efektyvna-ekonomika/article/view)
5. Глобальна економіка XXI століття: людський вимір: Монографія. Київ: КНЕУ, 2018. 420 с.
6. Гнатенко, І. (2021). Управлінські, маркетингові та фінансові підходи оцінювання соціо-еколого-економічного ефекту взаємодії підприємств в умовах зміни споживчих переваг. Економічний дискурс, (1-2), 111-121.
7. Гнатенко, І. А. (2018). Методологічні основи інституціонального аналізу національної системи інноваційного підприємництва. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії, (6), 70-74.29. Гнатенко, І. А. (2019). Фундаментальні умови державного регулювання та підтримки інноваційного підприємництва. Проблеми системного підходу в економіці, (4 (1)), 37-43
8. Гнатенко, І. А. (2019). Фундаментальні умови державного регулювання та підтримки інноваційного підприємництва. Проблеми системного підходу в економіці, (4 (1)), 37-43
9. Дунська А. Р. Аналіз сучасного стану розвитку транснаціональних корпорацій [Електронний ресурс]. А. Р. Дунська, М. С. Пашенко. – URL: [www.irbis-nbuv.gov.ua > cgi-bin > irbis_nbuv > cgiirbis_64](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64)

10. Загарій В. К. Транснаціональні компанії і стратегічні альянси та їх вплив на світову економіку. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/15_1_2017ua/26.pdf (дата звернення: 09.05.2022).
11. Комарецька П. В. Прогнозування та стратегія управління фінансовим потенціалом підприємства як елемент становлення і розвитку фінансової системи України / П. В. Комарецька // Фінансова система України: становлення та розвиток : зб. наук. пр. Наукові записки. Серія : Економіка. – 2006. – Вип. 8, Ч. 2. – Острог : Видавництво "Національний університет "Острозька академія", 2006. – С. 199-210.
12. Латинін Д. О. Стан та перспективи розвитку ТНК в світі та Україні [Електронний ресурс]: Publishing house Education and Science. – URL:www.rusnauka.com/38_NIEK_2014/Economics/2_181324.doc.htm
13. Мекшун П.В. Позитивні риси та загрози транснаціоналізації економіки України. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 10. 84–88 с.
14. Метеленко Н. Г. Формування організаційної структури управління як складової внутрішнього господарського механізму промислового
15. Минко Л. М. Сутність і складові поняття конкурентоспроможності підприємства / Л. М. Минко // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2015. –Т. 21,– № 1. –С. 86-92.
16. Миронов А.А. Концепція розвитку транснаціональних корпорацій. Москва: «Наука», 2013. 103 с.
17. Основи управлінського консультування: навч. посіб. / Б.Г. Шелегеда, О.М. Шарнопольська, Л.М Василюшина. – Донецьк: ТОВ «ВРА «Епіцентр» , 2013. – 188 с.
18. Офіційний сайт Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm
19. Офіційний сайт Макдональдс: <https://www.mcdonalds.com/us/en-us.html>

20. Охріменко О. О. Транснаціональні корпорації у системі світових економічних відносин. URL: <http://www>
21. Плахтій В.М. Сучасні тенденції розвитку ТНК в глобальному бізнес-середовищі. URL: <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/51423/1/> (дата звернення: 07.05.2022).
22. Поліщук І.І. Моніторинг маркетингової діяльності підприємства [Електронний ресурс] / І. І. Поліщук, К. А Ліпковська, К. О. Сівакова. – Режим доступу
23. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. №514-6 // Відомості Верховної Ради України. – Електронні дані. – 2008. – №50-51. – Ст. 384. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/514-17>.
24. Про ратифікацію Конвенції про транснаціональні корпорації : Закон України від 13.07.1999 р. №921-XIV (зі змінами станом на 20.11.2003 р.) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Електронні дані. – 1999. – №36. – Ст. 323. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/921-14>.
25. Пузирьова П.В. Управління фінансовим потенціалом підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.00.04 «економіка та управління підприємствами» / Пузирьова Поліна Володимирівна Київ, 2009. 26 с.
26. Пучков А. Крупнейшие ТНК в мире. Слайд-шоу. URL: <http://www.slideshare.net> (дата звернення 01.10.2022)
27. Рокоча В. Транснаціональні корпорації: навчальний посібник. Київ: Таксон, 2018. 304 с.
28. Сайт Макдональдс Україна: <https://www.mcdonalds.com/ua/uk-ua.html>
29. Скавронська І.В. Місце і роль ТНК у розвитку національних економік. Молодий вчений. 2016. № 4(31). 197-200 с.

30. Сорока І. Б. Транснаціональні корпорації та їхня роль у процесі активізації міжнародної інтеграції. Актуальні проблеми економіки. 2017. С. 35–41.
31. Терехов Є.М. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем. Вісник Сумського державного університету. 2010. № 1. 103–113 с.
32. Терехов Є.М., Прокопенко О.В. Вплив транснаціональних корпорацій на розвиток національних економічних систем. Вісник Сумського державного університету: Сер. «Економіка». 2017. № 1. С. 103-113.
33. Тихоненко І. Діяльність транснаціональних корпорацій як детермінанта розвитку "нового регіоналізму": досвід АСЕАН / І. Тихоненко, А. Козачок // Старожитності Лукомор'я. - 2022. - № 1. - С. 89-99.
34. Транснаціональні корпорації в світовій економіці URL: https://stud.com.ua/24946/ekonomika/transnatsionalni_korporatsiyi_svitoviy_ekonomitsi (дата звернення: 25.04.2022).
35. Транснаціональні корпорації як суб'єкти міжнародного права. URL: <http://www.spilnota.net.ua/ua/article/id-3175/> (дата звернення: 05.05.2022).
36. Федоренко В.Г. Транснаціональні корпорації як системоутворюючий фактор розвитку національних економік. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 7. С. 31-34.
37. Фінансовий звіт з сайту <https://finance.yahoo.com/>
38. Форбс Україна: <https://forbes.ua/ru/ratings/100-naybilshikh-privatnikh-kompaniy-ukraini-2021-12102021-2580>
39. ЮНКТАД, база даних про ПІІ/МНП (<https://unctad.org/fdistatistics>).
40. Якубовський С.О., Козак Ю.Г., Савчук О.В. та ін. Транснаціональні корпорації: особливості інвестиційної діяльності: Навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 488с.
41. Forbes, THE LIST 2020 GLOBAL 2000 <https://financeworld.com.ua/top-10-rejting-globalnix-kompanij-svitu-the-list-2020-global-2000/>

42. Franchise Capital <https://franchise-capital.com/blog/istoriyi-velikih-franchajzeriv-mcdonalds/>
43. Global 500 FORTUNE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fortune.com/global500/2022/search/>.
44. Global R&D funding forecast 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://digital.rdmag.com>].
45. Honda USA Матвеева О. В. Особливості транснаціоналізації міжнародної системи в умовах глобалізації [Електронний ресурс]. – URL: [journals.iir.kiev.ua > index.php > pol_n > article > download](http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/download)
46. Ietto-Gillies G. Transnational corporations and international production concepts, theories, and effects [Електронний ресурс] / Grazia Ietto-Gillies. – Електронні дані. – Cheltenham, UK; Northampton, MA : Edward Elgar, 2005. – 252 р. – Режим доступу: <http://www.environmental-expert.com/articles>.
47. Reinert K.A. An Introduction to International Economics. New York: Cambridge University Press. 2012. pp. 80.
48. The World's Most Innovative Companies // Forbes. 2015. URL: <http://www.forbes.com/innovative-companies/list/#tab:rank>.(дата звернення: 07.05.2022).
49. Transnational corporations (TNC) [Електронний ресурс] // Сайт United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). – Електронні дані. – Режим доступу: [http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-\(TNC\).aspx](http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Transnational-corporations-(TNC).aspx).
50. Vernon, R. International investment and international trade in the product cycle / R. Vernon. // The Quarterly Journal of Economics. – 1966. – Vol.80. – №2. – P. 190-207.
51. World Investment Report 2020: Special economic zones [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unctad.org>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Типи транснаціональних корпорацій в теперішніх умовах

№	Тип	Характеристика
1	2	3
1	Глобальна товарна структура визначає відповідальність національних підрозділів транснаціональних корпорацій за окремі товарні групи в усьому світі.	Ця організаційна модель заснована на концепції «центрів прибутку» і припускає, що кожна продуктова лінія має завчасно визначену віддачу від інвестицій. Його ефективність оцінюється на підставі прибутку.
2	Глобальна регіональна структура визначає, що відповідальність за ведення операцій довіряється регіональним менеджерам	Основною відмінністю даної моделі від глобальної товарної структури це залежність усіх товарних виробничих ліній одного відділу в межах кожного регіону.
3	Глобальна функціональна структура позиціонує керівництво компанії для виконання основних функцій, таких як виробництво, фінанси, маркетинг	У цій моделі кожна функція відповідає за внутрішнє та міжнародне виробництво.

Продовження додатку А

4	<p>Гібридна структура складається в собі елементи різних підходів до організації структури компанії</p>	<p>Якщо транснаціональна компанія проводить декілька видів діяльності, вона стикається з надзвичайно ринковими умовами та конкурентним середовищем. В Європі, наприклад, вважали вигідним впровадження глобальної регіональної структури. Що займається бізнесом за межами Європи, то він може бути Глобальна товарна модель організації.</p>
5	<p>Матрична структура по складу в собі два підходи: за площею і за товарною структурою або Функція та структура продукту</p>	<p>Регіонально-товарна матрична модель передбачає вибір трьох типів менеджерів — регіональних, товарних і матричних. Модель функціональної товарної матриці зосереджується саме на видах діяльності (функціях) і деяких товарах виробництва.</p>